

GLASILO ZVEZE ZDRUZENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Za dan borca — vsi v Žiri!

Ze več let, že od časov, ko je bila v Žireh občina, se Žirovci ukvarjajo z mislijo, da bi postavili dostojen spomenik 130 v NOB padlim domačinom in nad 80 padlim borcem NOB iz drugih krajev, ki pa so tod prelili svojo kri za svobodo. Letos 4. julija, za dan borca, se bodo te želje uresničile. Odkrili bodo veličasten spomenik pred osemletko, tako da bo mladina vedno imela pred očmi žrtve starejšega pokolenja za svobodo.

Akademski kipar Stane Keržič je izdelal reliefe na štirih ovalnih ploščah, ki bodo kot štiri drevesa stale vzdane v podnožje. Na njih je upodobil najrazličnejše dogodke v Žireh in okolici med NOB. Na drugi strani bodo imena padlih borcev in žrtve fašističnega nasilja. Okolice spomenika bodo uredili po načrtih ing. arh. Alfreda Sušnika.

Računajo, da se bo proslave udeležilo 5000 do 7000 ljudi. Ob šestih zjutraj bodo godbe zaigrale budnico. Ob osmih bo slavnostna seja občinske skupščine in predsedstva ZB v Žireh. Po delitvi spominke diplome osmim preživelim članom prvega narodnoosvobodilnega odbora iz Žirov. V Žireh je namreč po osvoboditvi oktobra 1943 ta odbor kot prvi na Gorenjskem prevzel oblast.

Ob 9. uri bodo odredil predvojaške vzgoje z Vrhniko, iz Skofje Loke, Idrije in Logatca ponazorili osvoboditev Žirov. Pomagali jim bodo člani ZROP. Spomenik bodo odkrili ob 10. uri. Govoril bo generalmajor Dušan Svava-Dule, četa JLA pa bo izstrelila tri častne salve.

Po slavnostnem delu proslave bo partizansko srečanje, kjer bo poskrbljeno za prijetno razvedrilo.

Naloge ZZB pred VIII. kongresom ZKJ

Na okrajni skupščini ZZB okraj Maribor, ki je bila nedavno, se je med razpravo oglasil tudi sekretar okrajnega komiteja ZK Maribor Tone Kropušek. Iz njegovega prispevka v razpravi posredujemo bralcem nekaj odstavkov, ki se nam zde najbolj aktualni.

Izhajal bi iz prvega odstavka uvodne besede predsednika ZZB NOV okraj Maribor, v katerem je postavil vprašanje, ali je organizacija ZB stanovska ali politična organizacija. Odgovor je sam po sebi razumljiv. Ne glede na to, da statut organizacije ZB zelo jasno opredeljuje status organizacije, ji tudi zgodovinski razvoj in pogoji, pod katerimi je nastala in se formirala, dajejo tudi v današnjih pogojih oboje izrazito revolucionarne, politične organizacije.

Tega vprašanja ne bi načel, če ne bi bilo tu postavljeno. Če pa se vprašanje postavlja, mi daje razmišljati, da ima konkretna dejavnost organizacije ZB malce prizvok stanovske organizacije, kljub

za novo dobo, za nove materialne in družbene odnose. Z izgonom okupatorja so bili postavljeni šele osnovni temelji te revolucije, ki smo jo v štiriletni borbi začeli. Ta revolucija danes še traja in se javlja v najrazličnejših protislovljih naše družbe, je danes prav tako zaostrena, samo v drugačnih vprašanjih kot takrat, in terja

polno angažiranje vseh, posebej pa politično najbolj osveščenega in najrevolucionarnejšega dela družbe. Ta del družbe pa je poleg ZK tudi organizacija ZB. Če postavimo organizacijo ZB v tak položaj — popolnoma se strinjam, da je treba z vso resnostjo reševati tudi materialne probleme

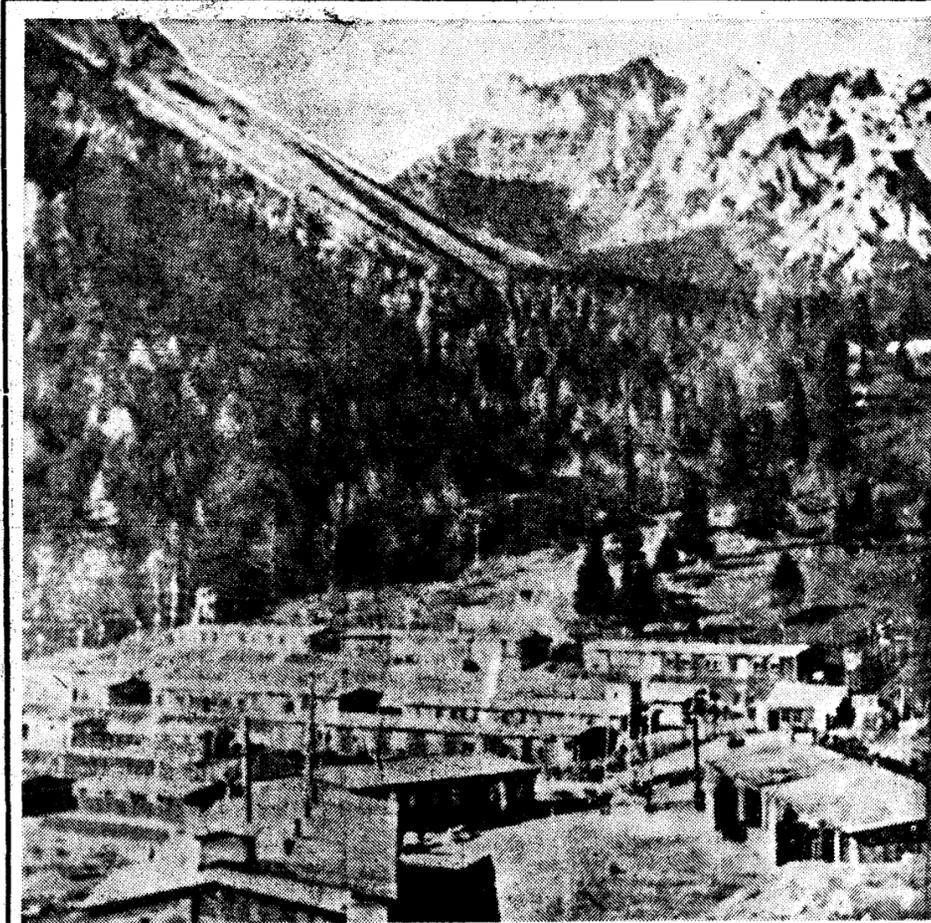
(NADALJ. NA 6. STRANI)

Vdove in matere padlih borcev na letovanju

V občini Vič-Rudnik že nekaj let pošiljajo na letovanje vdove in matere padlih borcev in internirancev, zlasti tiste z dolomitskega in turjaškega področja. Marsikatera mamica, ki živi osamljena tam nekje med hribi, je prijetno presenečena, ko dobi vabilo, naj se odpravi za deset dni na morje ali na Gorenjsko, da se odpočije in okrepi svoje zdravje.

Oglasil sem se pri predsedniku občinskega združenja VVI občine Vič-Rudnik tovarišu Milanu Vrtačniku in ga povprašal: — Koliko let že organizirate letovanja za vdove padlih borcev in internirancev? — Letovanja organiziramo že več kot štiri leta. — In koliko žena je deležnih te ugodnosti? — Vsako leto se naužije gorskega ali morskega zraka okrog 60 žena. — Kam pa hodijo na letovanje? — Predlansko leto so letovale v Domu železničarjev v Rovinju, lani v Banjolah, letos pa letujejo v Strunjanu in Izoli; nekaterim pa bolj prija Gorenjska. — Koliko žena je letos že šlo in koliko jih bo še odpotovalo na morje? — Doslej je Strunjan nudil gostoljubnost 32 ženam, Izola pa desetim. Dve ženi sta odšli na zdravljenje na Gorenjsko. V jeseni pojde na morsk zrak še 20 žena, na Gorenjsko pa še 6.

— Kakšni so pogoji za letovanje? — Skrb za izbiro rekonvalescentk je prepuščena krajevnim organizacijam. Krajevne organizacije — 18 po številu — izberejo iz svoje srede žene glede na njihove socialne razmere. — Kdo prispeva sredstva za zdravljenje? — Potrebna sredstva zagotovi občinska skupščina Vič-Rudnik na podlagi predračuna. — Kolik del stroškov zdravljenja oziroma letovanja prispevajo rekonvalescenti sami?

Pogled na taborišče pod Ljubeljem (fotografija iz leta 1944)

— Res je, pred in posezonski čas je za naše žene še najbolj primeren, pa ne zaradi izvensezonskih cen. Saj veste, človek se bolj odpočije izven značilnega počitniškega sezonskega vrveža, pa tudi »sezonskih« sončnih žarkov vsakdo ne prenese.

— Kako se žene počutijo na zdravljenju?

— Davi sem dobil zajetno pismo rekonvalescentk iz Strunjana. Kar več žena ga je sestavilo in vsaka je izrazila svoja »obmorska« občutja. No, pa preberiva, kaj tule piše: »...še nikdar nisem bila tako srečna in zadovoljna kot sem v teh dneh.« Tako je napisala Urška Lani. Ena izmed spremljevalk te skupine žena pa piše: »Jenko Marija je že v 82. letu. Zanj se malce bojim, ker je precej živahna...«

Naj bo tako ali drugače, žene-vdove in matere padlih borcev in internirancev so na zdravljenju našle neka, česar se bodo vedno spominjale z radostjo v srcih: urice radosti in oddiha med tovarišicami, s katerimi so pred dvema desetletjema delile trpke kaplje osvobodilnega boja.

Z. C.

Ljubeljska podružnica Mauthausna

Pot čez Ljubeljski prelaz je tesno povezana z razvojem prvotnega človeškega življa na tleh sedanje Slovenije. Postala je del njegovega življenja. Že v prazgodovinski dobi je služila kot prirodna zveza med takratnimi nižinskima predeloma preko nepremagljivih grebenov Karavank. Pomena naravne prometne poti so se zavedali tudi Rimljani; preko nje so povezali Emono s Koroško. V letih 1569 do 1575 je čez Ljubelj stekla cesta s predorom na vrhu. Načrt za nov predor, ki bi povečal zmogljivost prometa čez prelaz, ni nikdar doživel uresničenja, čeprav so

OBVESTILO

Slavnostna otvoritev predora pod Ljubeljem, ki je bila napovedana za 1. julij t. l., je zaradi nepredvidenih ovir odgodena za nedoločen čas.

Iz pisarne predsedstva ZZB NOV Slovenije

bila žolčna prerokanja o potrebnosti novega predora na dnevnem redu sestankov visokih glav okrog Metternicha, ko so deželni stanovi predlagali zgraditev železniške zveze Dunaja z morjem in še ob številnih drugih priložnostih.

Ko je bil leta 1901 v parlamentu odklonjen predlog o gradnji skoraj pet tisoč metrov dolgega predora, je kazalo, da je ljubeljska ideja za vedno preživela. Toda vmes je posegla druga svetovna vojna. Hitlerjevi nagibi so bili kaj jasni, ko je svojemgu gauleiterju Rainerju poveril nalogo, po kateri naj bi Ljubelj odigral važno vlogo v uresničevanju nacističnih načrtov. V zimi 1941/42 je prelaz oživel. Delo v civilnem taborišču pa je kmalu zastalo. Borci Kokrškega odreda

(NADALJ. NA 3. STRANI)

OBČANOVA BELEŽNICA

Vsi delamo za turizem in si želimo, da bi v tem kar najbolj uspeli. Za turistični napredek si prizadevajo najvišji državni organi, manjši visoki državni organi, družbene organizacije, občinski forumi, turistična društva, gostinci, trgovci, športniki in... kdo bi jih vse naštel! Pričujoča zgodba ima torej turistični poudarek.

Takole se je pripetilo (in se še dogaja) v eni izmed komun na Gorenjskem. Znanec mi je takole pripovedoval: — V naši občini je več turističnih društev. Na našem koncu pa samo eno. Seveda imamo poleg tega še nekaj hotelov in počitniških domov, ki so namenjeni posameznim članom delovnih kolektivov. Vsi si prizadevamo, da bi od turizma kar največ izžili: tako hoteli kot tudi turistično društvo, ki se razen drugih reči ukvarja tudi z izdajanjem zasebnih turističnih sob... Vse to je lepo in prav — je nadaljeval znanec — vendar prihaja pri teh rečeh do kaj čudnih zapletov in čudnih postopkov. Ko je, denimo, naš kraj poln turistov, je povsem prav, če so tudi zasebne sobe zasedene. Ko pa ni, potem se mi zdi, da je bolj pravilno in rentabilno za naše poslovanje, če bi najprej napolnili hotele in druge podobne objekte in šele potem zasebne sobe...

No, a stališčem mojega znanca ni nujno, da se tudi strinjam. Niti jaz niti vi. To je pač njegovo mnenje. Vendar...

— Tako pa se dogaja povsem drugače. Ker ima predsednik turističnega društva tudi sam nekaj zasebnih sob z večjim številom ležišč na razpolago v svoji hiši in ker imajo tudi nekateri uslužbenci turističnega društva prav tako nekaj ležišč za turiste, je postalo nekakšno nepisano pravilo, da se najprej napolnijo zasebne sobe predsednika in

Moj in naš turizem

njegovih uslužbencev, šele nato pa povedo turistom, denimo, tistim nepoučenim, ki so prvič prišli na počitnice v naš kraj, da imamo tudi hotele in druge objekte, kjer lahko dobe prenočišče... Dogodilo se je celo, da so vso skupino tujih turistov razmestili v zasebnih sobah, medtem ko so bili hoteli prazni... Če že domači turisti iščejo cenejše reči, ne bi bilo treba na to navajati tudi tujcev! Se ti ne zdi? — me je vprašujoče pogledal.

— Tako pa je to naše turistično društvo postalo »država v državi«, ali če hočeš, privatno podjetje predsednika in še nekaterih! Saj imajo sami blago in škarje v rokah!

Ne bi se spuščal v turistično politiko nasploh. Ta tudi prenekaterikrat udari mimo, v prazno. Tudi ne v to, ali je prav, da turisti prepslo svoj dopust v zasebnih sobah ali pa v hotelih. To je pač stvar okusa in denarnice slehernega tistega, ki se je za dopust odločil!

Toda — ne zdi se mi prav, da nekateri to izkoriščajo zgolj v svoje osebne namene, ne da bi pri tem videli celoto.

Predvsem pa je pomembno naslednje: kako je moč pričakovati turistični napredek v nekem kraju (ki ima sicer za to vse naravne in tudi druge pogoje), če so sile, ki si prizadevajo spraviti turizem malce na višjo stopnico kot je, tako na moč razdrobljene in vlečajo vsakbeži?

Znanec mi je potem še dejal:

— Veš, zato pa ne grem več zraven. Saj tako naredi, kot njim ustreza...

(Tudi moj znanec je turistični delavec.)

Ne vem, morebiti so še kje drugje taki primeri?

Toda zagotovo vem, da sem o nalogah turističnih društev kot družbenih organizacij na nedavnem občnem zboru republiške turistične zveze slišal nekaj povsem drugega. O nalogah, ki se precej razlikujejo od prakse tega turističnega društva na Gorenjskem...

IZTOK AUSEC

Lep družinski praznik

Zakonca Ivan in Rozalija Urbančič iz Starega sela pri Kobaru praznujeta junija letos 40-letnico skupnega življenja. Njuna življenjska pot ni bila lahka. Doživela sta mnogo hudega, toda kljub temu lepega, ker

sta z družino vred živela v slogi in razumevanju. Najhuje jima je bilo, ko nista mogla dati otrokom vsega, kar bi jim rada. Ivan je bil za časa fašistične okupacije dalj časa brez službe. Ko se je začel boj za svobodo, sta se mu priključila. Njuna hiša je postala za mnoge partizane drugi dom. Dve starejši hčerki sta postali aktivistki v zapadno-primorskem okrožju. Ivan je bil že v letih, zato je ostal doma, toda postal je poveljnik narodne zaščite v svoji vasi. Rozalija pa je bila članica prvega narodnosvobodilnega odbora v vasi, vodila je AFŽ in bila članica odbora OF. Okupatorji so jo dvakrat aretirali, hčerki pa so Nemci zajeli in ju odpeljali v Ravensbrück. Po končani vojni, ko je bilo Staro selo začasno pod zavezniško vojno upravo, pa so čerini našli v seniku Urbančičevih neko orožje, aretirali Ivana in ga za dve leti odpeljali v goriske zapore. Med tem časom je trpela vsa družina, toda žena in hčerki so se kljub temu udeleževale vseh akcij in demonstracij proti novemu nasilju. Rozalija in njeni otroci so člani ZK, Ivan pa se je udeleževal kot član pevskega zbora.

Njuni znanci in prijatelji jima ob družinskem prazniku želimo še mnogo srečnih, zdravih in zadovoljnih let!

Zahvala Železarni na Jesenicah

Na zadnji skupščini predsedstva ZVVI občine Jesenice smo sklenili organizirati letovanje za naše člane tudi v letošnjem letu. V postev naj bi prišli socialno šibki potrebni oddih, ki nimajo možnosti, da bi šli na letovanje po drugi "iniji".

Prosili smo izvršni odbor sindikalne podružnice železarne Jesenice, naj omogoči članom ZVVI letovanje z regresom v svojih počitniških domovih, pri čem bi pogoj, ki veljajo za člane končne železarne. Izvršni odbor sindikalne podružnice je naš prvojni ugodil. Tako smo se lotili dela okoli prijavljanja. Člani so se prijavili po predstavitvi krajevnih organizacij, prijavilo pa se jih je 53. Čeprav so nam odobrili prostor samo za 50 članov, je odšlo na letovanje vseh 53 prijaviteljev, kar je nov dokaz razumevanja naših potreb.

Do zdaj še nikoli nismo organizirali letovanja naših članov v takem številu. Člani so bili zelo zadovoljni in smo prejeli že mnogo pism za zahvalami.

Predvsem pa smatram za svojo dolžnost, da se v imenu predsedstva ZVVI jeseniške občine zahvalim izvršnemu odboru sindikalne podružnice železarne Jesenice za razumevanje, gostoljubnost in socialni čut.

JANEZ ROZMAN

Sestanek bivših internirancev v Izoli

Zbrali so se 4. junija na množnem sestanku, udeležili pa so se ga bivši interniranci in zaporniki iz taborišč in ječ po Italiji in Nemčiji, skupaj kakih 90 tovarišev in tovarišic.

Po uvodnem govoru, v katerem je govornik omenil, da je minulo 19 let od konca vojne, so počastili spomin umrlih tovarišev in tovarišic, nato pa so razpravljali. Posebno pozornost so posvetili pisanju spominov. Člani težko sami pišejo, zato so sklenili, da bodo nabavili magnetofon. Zapiske bo predsedstvo predelalo v pisno gradivo.

Na skupščini so izvolili tudi sedemčlanski odbor sekcije ter izrazili željo po večkratnih takih sestankih. Sekcija naj bi tudi organizirala srečanja internirancev iz raznih taborišč. Pojasnila glede neresenih osebnih pravnih vprašanj pa je dal zastopnik zavoda za socialno zavarovanje.

Matič Dolenc

Pismo uredništvu

Kot bivši bорец NOV in POJ ter topničar, ki sem bil v I. slovenski artiljerijski brigadi, sem šel tudi na proslavo 20-letnice ustanovitve te brigade v Dolenjske Toplice. Na tej proslavi sem opazil, da brigada ni imela na čelu povorke svoje brigadne bojne zastave, ampak prapor Zveze borcev. Vem pa, da je imela brigada med vojno svojo zastavo.

Prosimo vodstvo proslave 20-letnice ustanovitve I. SAB, naj mi pojasni, kje je zdaj ta zastava in zakaj je niso imeli na proslavi.

Stane Vidmar

Rozalija Urbančič

Ivan Urbančič

Zbrali so se prvi partizani

Predsedstvo ZB NOV občine Trebnje je diže časa zbiranja zgodovinskega gradiva o NOB, vendar ne preveč uspešno. Pri tem delu so bili do sedaj največ posamezniki, ki so zbrali mnogo dobrega, vendar pomembnega. To delo pa vendar ni dalo zaželenih rezultatov, zato je predsedstvo sklicalo sestanek prvih borcev in aktivistov z območja krajevnih organizacij Sentrupert. Ti naj bi pripomogli k dokončnemu oblikovanju gradiva.

Sestanka se je udeležilo 13 tovarišev, med njimi Zgonec, Sedlar, Skrij in drugi. Na njem so se dogovorili, kaj naj zajamejo v gradivu glede na območje in razdobje, pa tudi za način dela in za čas, kdaj naj bi delo končali. Imenovali so tudi uredniški odbor. Pri delu okoli zbiranja gradiva in ugotavljanja resničnosti bodo zajeli na območju Sentruperta preko 50 bivših borcev in aktivistov. Ti bodo podali svoje izjave ali pismeno ali ustno. Razdelili so jih tudi po skupinah glede na čas, ki ga morajo obdelati. Prva skupina bo obdelala čas od aprila 1941 do avgusta 1942 (roška ofenziva), druga pa od avgusta 1942 in septembra 1943 (kapitulacija Italije), tretja pa dobo do konca vojne. Glede roka so se dogovorili, naj bi ga postavili v november. Nato naj bi pričeli delati uredniški odbor, ki bi svoje delo končal leta 1964.

Na sestanku so tudi govorili o sredstvih za to delo. Ugotovili so, da kaže občinska skupščina premalo razumevanja in zanimanja v zvezi s tem, v zvezi z dosti neresenimi vprašanji, predvsem stanovanjskih in pr. kar so teje podpore siromašnim kmetom-borcem na nerodoviti zemlji. Vse probleme odgovorni sicer poznajo, toda odgovor je vedno isti: "Nimamo!"

IVAN MALENESEK

Strokovno usposabljanje oficirjev in podoficirjev

Pred dnevi so imeli na predsedstvu občinskega odbora ZROP v Radovljici sejo komisije za strokovno vzgojo, ki je bila sklicana ob zaključku izvajanja letošnjega strokovnega programa. Poleg tehtnih analiz izvršenega programa, metod in oblik dela v vzgoji rezervnega kadra so težišče razprave posvetili načrtom za tekoče in prihodnje leto.

Prvi del letošnjega strokovnega programa je bil pravkar zaključen z dvema večdnevnima seminarjema po vseh krajevnih organizacijah ZROP. Iz poročila komisije je razvidno, da je nova — seminarjska oblika usposabljanja neprimerno dostopnejša in učinkovitejša kot doslej, ker omogoča večjo udeležbo članov. Udeleženci so hkrati dobili sistematično in celovite znanje, ker so se lahko na seminarju bolj zbrano in neposredno vključili v proučevanje predpisane gradiva.

Udeležba na teh seminarjih je bila zadovoljiva saj je dosegeno povprečje 71% precej več kot v preteklih letih, ko je bil program izvajan na klasičen način z občasnimi strokovnimi predavanji. Zasluge za dobro, oziroma nekje slabo udeležbo, je pripisati zgolj aktivnosti posameznih upravnih odborov po krajevnih organizacijah. Prav od njih je bilo odvisno, koliko svojih članov so uspešno pritegnili na seminarje. V Kropi in na Crnlivcu so se odzvali na seminar vsi člani, nad 90% udeležbo pa so zaznamovali še v Bohinjski Srednji vasi, na Bledu, Begunjah in v Gorjah. Pri pripravi in izvedbi seminarja so se zelo izkazali v Radovljici s 33% in v Lescahu 31%, kar je petina tretjina članstva v teh dveh organizacijah, ki sicer nimata slabih rezultatov v preteklih letih.

Cepur ni sklepali, da so pokazani rezultati na seminarju in na posebnem testiranju popolnoma objektivni odraz individualnega znanja, je uspeh zelo dober. Povprečje v občini doseže zavidno oceno 3,75, kar je brez dvoma tudi rezultat bolj poglobljenega proučevanja po novi metodi na seminarjih in pa ob pomoči "Vojškega informatorja", ki je služil večini kot edini učni teoretični priročnik. V znanju so se najbolj izkazali rezervni oficirji in podoficirji iz Crmliva z oceno 4,56. Prav dober uspeh so dosegli še člani ZROP iz krajevnih organizacij Radovljice in Bleda. V vseh ostalih krajih pa je bil uspeh dober, kar samo potrjuje dejstvo, da ima nova oblika več prednosti in uspeha. Kljub dobro zastavljeni poti pa so še nekateri opravičljivi pomanjkljivosti glede metode proučevanja gradiva in testiranja.

Podajanje te snovi bi kazalo spremljati z učnimi pripomočki (grafikoni, maketami, diafilmi, filmi itd.), v predavanjih pa zajeti čimveč elementov iz NOB. Seminarjska oblika zahteva tudi nekatere bolj zahtevne organizacijske prijeme, da ne bi ostalo zgolj na predavanjih. Potrebni bi bili torej s skupinskim delom in to ne samo odvoljeno za rezervne oficirje in posebno za oficirje, pač pa tudi po skupinah znotraj teh dveh skupin. Te skupine bi bile manjše in bolj celovite, ker bi brez dvoma popolnoma aktivirale vsakega posameznika. Sele po podrobnejšem proučevanju v teh skupinah bi se lahko uspešno razvila plenarna razprava, ko bi imeli vsi udeleženci že popolnoma razčiščene pojme o posameznih nalogah iz programske snovi. Od prireditelja seminarja zahteva takšna oblika več organizatorske sposobnosti in znanja, zlasti predavateljev. Morda bo edina resna težava v prostoru, kjer bodo delovale skupine. Prostor mora biti dovolj obsežen, ali pa mora imeti več oddelkov, kjer bi posamezne skupine lahko nemoteno delale. Sicer pa so vsa dosedanja predavanja in seminarji bili v dovolj primernih prostorih v večini organizacij radovljiške občine.

Novost, ki je v strokovnem programu uvedena preteklo leto — testiranje, ali bolje rečeno, ugotavljanje znanja, ko na vprašalne liste udeleženci seminarja pisno odgovarjajo, ima po mnenju nekaterih članov ZROP svoje pomanjkljivosti. Testiranje, če je res testiranje, bi bilo bolj primerno opraviti neposredno pred seminarjem in ne po zaključnem seminarju kot doslej. Le tako bi bila

ocena znanja vsakega posameznika popolnoma objektivna. Sele to bi lahko bila prava silka strokovnega znanja posameznega rezervnega podoficirja in oficirja. Rezultati testov pa bi bili tedaj dobra osnova za seminarjsko delo, ker bi se na ta način ugotovilo, katerim vojnim vrstam in temam bi bilo potrebno posvetiti največ pozornosti. To je v toliko sprejemljivejšo, ker je sestava članstva ZROP zelo različna ne samo po rodovih in službah v armiji, temveč tudi po starosti, ki so ga prebili v njej. Tako bi se istosčasno izognili formalnosti glede izvrševanja programa, ki je na dosedanjih predavanjih nekatero dolgočasila, druge pa preveč obremenjevala.

Na seji komisije so poleg drugega sklenili, da bodo letošnji patrolni pohod dopolnili s topografskimi, taktičnimi in streliškimi nalogami, preložili na prve jesenske mesece. S tem bi želeli zagotoviti večjo udeležbo pri obsežnih izvedbah v preteklih letih, ko so bili organizirani patrolni pohodi v juniju, to je v času, ko že odhajajo tudi člani ZROP na letne dopustne, ali pa so zaposleni v raznih turističnih podjetjih in ustanovah, katera v sezoni ne morejo pogrešati svojih ljudi.

Pred izvedbo teh pohodov bodo prireditelj po vseh krajevnih organizacijah redurno topografske seminare, na katerih bodo z udeleženci obnovili znanje iz čitanja karte in poznavanje topografskih in taktičnih znakov, kar bo gotovo precej pripomoglo k uspehu na patrolnih pohodih.

Rezervni oficirji in podoficirji v radovljiški občini bodo z vsako novo pobudo dosegli še več uspehov, vendar zadnja leta pogrešajo prireditelne tehnično-taktične zbornice in pokazne vaje, kakršne so bile organizirane v drugih večjih krajih Slovenije v tem letu. Pričakovati je, da bo okrajni odbor ZROP v sodelovanju z JLA tudi za gorensko področje pripravil podobne zbornice in vaje.

JOŠT ROLC

OBVESTILO

Združenje borcev NOV občine Ptuj obvešča vse borec in aktiviste, ki so med vojno delovali v osvobodilnem gibanju na ptujskem področju, da bo priredilo julija 1964 srečanje v NARAPLJAH. Prosimo, pošljite takoj svoje naslove, da vas bomo za srečanje lahko obvestili.

Se 108 brazilskih političnih osebnosti je izgubilo poslanske mandate in politične pravice za deset let. S tem je nova brazilska vlada končala »operacijo čiščenja« državnega aparata, množičnih organizacij in političnega življenja.

V prvih petih mesecih letošnjega leta je bila jugoslovanska industrijska proizvodnja v primerjavi s istim obdobjem lani večja za 18%. Po republikah je industrijska proizvodnja v prvih petih mesecih narasla v Crni gori za 27%, v Makedoniji in Srbiji za 24%, v BiH za 18%, v Sloveniji za 14% in na Hrvaškem za 12%.

Največja konferenca v zgodovini človeštva, na kateri je sodelovalo 119 neodvisnih držav, se je pretekli ponedeljek končala. Bila je to tri mesece trajajoča mednarodna konferenca OZN o trgovini in razvoju (konferenca je bila v Zenevi). Vsi udeleženci soglašajo v oceni, da je bila konferenca izredno koristna, njena poglobljena vrednost pa je v tem, da je odprla svetovno razpravo o problemih gospodarskega razvoja in mednarodnega sodelovanja. Poleg vrste manjših, je dala tudi tri velike rezultate (povedano seveda pa kratko!): enotnost in solidarnost držav v razvoju, načela o mednarodnih ekonomskih odnosih in stalni splošni mehanizem za svetovno trgovino in gospodarski razvoj. Spoznameli so se tudi, da bo svetovna konferenca stalna ustanova in da bo vsako tretje leto. Naslednja konferenca bo v prvi polovici leta 1966. Konferenca pa bo imela tudi svoj organ — stalni izvršni komite — ki se bo sestel dvakrat letno.

Na povabilo podpredsednika SFRJ Aleksandra Rankovića je bil na petdnevem uradnem obisku v Jugoslaviji podpredsednik ZAR Zaharije Mohiedin. Na široko sta izmenjala mnenja o perečih vprašanjih, pogovarjala pa sta se tudi o nekaterih problemih notranjega razvoja Jugoslavije in ZAR.

V zvezi s proslavo 100-letnice jugoslovanskega gasilstva (17. junija pred sto leti je bilo ustanovljeno na področju naše države prvo gasilsko društvo v Varaždinu) je sprejel v imenu pokrovitelja proslave Tita član zveznega izvršnega sveta Svetislav Stefanović delegacijo jugoslovanskega gasilstva. V nedeljo, 21. junija pa je bila v Varaždinu osrednja proslava, na kateri je sodelovalo približno 10.000 članov gasilskih društev iz vse države. Predsednik Tito pa je odlikoval Gasilsko zvezo Jugoslavije z zlato zvezdo.

V Beogradu so podpisali finančni protokol o kreditu v višini enega milijona dolarjev, ki ga je francoska vlada dodelila Jugoslaviji kot svoj prispevek za obnovo Skopja.

Dogodki tedna

Na seji odborov za kmetijstvo zveznega in gospodarskega zbora so bile izrečene prve zamisli in dani prvi predlogi za trajno izboljšanje gospodarskega položaja kmetijstva. Zvezni sekretar za kmetijstvo Jože Ingolič je v krajšem uvodnem poudaril, da pomeni zastojanje razvoja kmetijstva eno najresnejših strukturnih neskladnosti gospodarstva, ki se utegne v nadaljnjem razvoju še bolj zaostri, če ne bomo ubrali odločneje poti v pospejevanju kmetijstva.

Ko je zvezni izvršni svet med drugim razpravljati tudi o težah o zaščiti pri delu, ki bodo osnove temeljnega zakona o zaščiti pri delu, je bilo poudarjeno, naj bi zaščita pri delu napravila delo čimmanj nevarno, da bi ustvarila ugodne in zdrave pogoje oziroma zaščitila človeka pred boleznimi in poškodbami.

Francoski minister Louis Joxe, ki je bil na uradnem obisku v Jugoslaviji, je v imenu francoske vlade podpisal kulturno konvencijo in program kulturnega sodelovanja med obema državama.

V spremstvu dveh rušilcev je priplula v Jadransko morje oz. v Split sovjetska križarka »Mihaj Kutuzov«, na kateri je bil tudi komandant črnomoške flote SZ viceadmiral Serafim E. Cursin.

Španske policijske oblasti so aretirale v Madridu blizu 100 ljudi, ki so obtoženi, da so bili člani komunistične partije. Med aretiranimi je tudi nekaj tužcev.

V neki izjavi za tisk je bonnski finančni minister navedel, da bo znašal proračun Zvezne republike Nemčije za leto 1965 blizu 64 milijard mark oziroma 5% več kot letos. Od tega bo 19,2 milijarde odpadlo na Bundeswehr, medtem ko je za socialne izdatke določenih 15,3 milijarde mark.

Član izvršnega komiteja CK ZKJ Ivan Gošnjak je na IV. kongresu Poljske združene delavske partije v Varšavi v pozdravnem govoru izjavil, da jugoslovanska in poljska partija razvijata medsebojne odnose in sodelovanje na demokratičnih načelih, s čimer ne samo prispevata k napredku obojestranskih odnosov, temveč s tem tudi krepi demokratske odnose v mednarodnem delavskem gibanju ter med narodi in državami na splošno.

Ameriški senat je sprejel zakonski predlog o državljskih pravicah. Zakon o državljskih pravicah zagotavlja črnem v ZDA enakopravne pogoje ob zaposlitvi, stanovanju, izobrazbi in obiskovanju javnih mest.

Sovjetski veleposlanik v Parizu je izročil predsedniku de Gaulleu vabilo sovjetskega sovjetskega premiera Nikite Hruščeva, naj obišče Sovjetsko zvezo.

V središču severne Katange Albertvillu so uporniki zavzeli nekatere mestne četrti in zaprli letališče. Neredi so se razširili tudi na vzhodni Kivu.

Seqk Abdulah nadaljuje politično kampanjo in zahteva za Kašmir pravico do samoodločbe. Prvič, odkar je prišel šejk Abdulah iz zapora, je kritiziral bivšega in sedanjega kašmirskega premiera Sadika in Bakšija kot človeka, »ki hlepita po oblasti«. Napovedujejo, da bo šejk Abdulah ustanovil svojo politično stranko.

Ob tabornem ognju

Nagli razvoj naše družbe je v teku let privedel do raznih družbenih nasprotij, ki so na eni strani nujen spremeni pojav posameznih faz, skozi katere gre naš družbeni razvoj, na drugi strani pa se nikakor ne moremo z njimi sprizajzniti in se nekoč v letih borbe ne bi bili niti upali pomisliti, da utegne v bodočnosti priti do takih pojavov.

V težkih štirih vojnih letih nas je do najvišje mere družilo tovarištvo in v nesebičnosti in požrtvovalnosti je prihajala do izraza vsa etična moč naše revolucije. V spremenjenih razmerah povojnega življenja pa se je to legendarno tovarištvo pogosto, na žalost moramo poudariti pogosto, skrhalo in predvsem izgubilo na svojem ustvarjalnem sožitju.

Ne bi hotel obsoditi nekdanjih borcev kot celote, kajti z veliko požrtvovalnostjo so bili vseh povišni čas in so še danes gonilna sila našega napredka, toda nikakor ne smemo zapirati oči pred posameznimi primeri netovarištva, nehumanosti, nerazumevanja in sebičnosti, predvsem pa neiskrenosti, ki so se vtihotapile v vrste borcev. Vprašati se moramo, kje so vzroki in kako jih odstraniti?

Mnogo pa je borcev, ki iz najrazličnejših vzrokov še danes živijo v težkih ali vsaj skromnih razmerah, in so primerni, ko nekateri že dvajset let po osvoboditvi še nimajo primerne stanovanja, ne urejenih službenih let, kot jim to po zakonu pripada niti primerno urejenih prispevkov.

V letih borbe sta tovariše družila skupno junaštvo in skupna predanost in v tem okviru so se tudi izenačevale različne sposobnosti ljudi. V povojnem življenju pa je ob specializaciji na različnih področjih takoj prišlo do velikih razlik v uveljavljanju.

Nekateri, deloma izčrpani od medvojnih naporov, enostavno niso več dohajali tempa razvoja, drugi se niso znašli v civilnem življenju, tretje pa so včasih postavili zaradi njihove revolucionarne preteklosti na odgovorna mesta, ki jim niso bili kos in so se morali pozneje z njih zagrenjenosti umakniti. Leta so morala preteči, preden smo se v vsem obsegu zavedeli važnosti prekvalifikacije, leta so bili marsikje mnogi borci prepričani z vsemi svojimi problemi samemu sebi, tako da se ne smemo čuditi njihovim zagrenjenosti.

Vse tri organizacije, ki so se od svoje ustanovitve vztrajno posvečale problemom borcev, niso zaradi pomanjkljive materialne osnove mogle reševati raznih problemov borcev, poleg tega pa so tudi same morale v svojem organizacijskem razvoju prebroditi razne faze, da so se prikopale do te velike vloge, ki jo odigravajo danes. Včasih se jim je očitalo, da so to stanovske organizacije, ki rešujejo socialno, včasih se jim je očitalo, da je njihova politika solunštvo, pri tem pa jim ti isti kritiki morda niso dajali dovolj pomoči, da bi šle te organizacije v širino in se spoprijemale s socialnimi, političnimi in kulturnimi problemi najdragocenejših kadrov naše revolucije. Marsikje bi lahko bili socialni problemi bivših borcev ob večjem razumevanju posameznikov že davno rešeni, odpravljeni bi lahko bili tako vzroki za porajanje netovariških odnosov. Toda kolikokrat smo se znašli in se še vedno najdemo v prepletu prejamilarnih odnosov, ki vodijo včasih celo do izrabljanja borca po borcu, v prepletu prikrievanja osebnih slabosti, kar je potem porajalo nezaupanje in sumničanje. Leta nazaj smo tako iz najrazličnejših vzrokov premalo postavljali v ospredje vprašanje odkritosti, vprašanje pristnih tovariških odnosov, takšnih odnosov, kot jih je porajala naša revolucija v svojem najtežjem razdobju.

Naši ljudje so potrpežljivi in med vsemi našimi državljani je nedvomno najpotrpežljivejši večji del bivših borcev. Ogromna večina teh borcev je zelo skromnih, želijo samo dve stvari, da se jim ustvarijo pogoji za dostojno življenje in da se centi in spoštuje njihov prispevek revoluciji. Kadar bo to urejeno v celoti, takrat bodo sami od sebe odpadli mnogi problemi nerazumevanja in zagrenjenosti. Bodimo odkriti, koliko let se marsikje bivši interniranci v koncentracijskih taboriščih niso mogli enakovredno vključiti v organizacijo Zveze borcev, kolikšne težave so bile povzročene tem ljudem pri uveljavljanju let. Sele v zadnjih treh, štirih letih se je tu res marsikaj spremenilo, posledice, ki jih je zapustil takšen odnos, bomo še leta čutili. Ali ni hudo, da morajo še danes marsikje bivši borci čakati leta na ureditve svojih najosnovnejših pravic in da je premnogo problemov bivših borcev rešila prej smrt, kakor socialno zavarovanje.

Ali niso še marsikje uradniki, ki se ne zavedajo, da imajo opravka z živimi ljudmi, ne pa s številkami, da se tem ljudem življenje izteka.

Kadar govorimo o tovarištvu, moramo na vsak način omeniti še hrobovitar. Omeniti moramo naš odnos do tistih ljudi v naših hribovitih in gorskih predelih, ki so bili v času vojne

najtežnje povezani s partizani. Lahko rečemo, da bi brez teh ljudi partizani težko obstajali. Danes je velik del teh ljudi v težkem položaju. V leta so prišli, mladina pa jih zapuščala. Le s težavo se prebijajo skozi življenje. Ti ljudje pa so še vedno veseli, če jih obišče kak bivši partizan, ki je bil v najtežjih vojnih letih njihov gost. Na žalost pa so taki obiski zelo redki. Zgodi se, da so partizanu na taki osamljeni kmetiji rešili življenje, on pa po osvoboditvi še ni našel toliko časa, da bi jih obiskal. Tu in tam kaj organiziramo pohode v partizanske predele, vendar je to vse premallo.

Bivši borci bomo morali v okviru naše organizacije ustvariti drugačne odnose do teh ljudi in se boriti za to, da bodo socialni problemi le-teh v okviru naše družbe čimbolj uspešno in postopno rešeni.

Veliko govorimo o posredovanju tradicij narodnosvobodilne vojne mladi generaciji. Ali pa ima to delo poudariti kaj vidnih uspehov? Ali včasih ne gledajo na bivše borec kot na ljudi, ki so svojo življenjsko vlogo že odigrali? Naj ilustriram to s konkretnim primerom. Ko so v Impolu obravnavali samoupravni organi vprašanje finančne pomoči aktivu Zveze borcev, da bi za svoje člane zgradili na morju weekend hišice, je predstavnik mladinske organizacije nastopil proti temu. Češ, kaj hočejo spet imeti, kakšne privilegije spet iščejo ti borci! Omenil bi tudi, da včasih celo borci sami mislijo, da je naša borba res preteklost.

V zvezi s tovarištvom je končno tudi naslednja stvar: žalostno je, da so nekateri naši tovariši pričeli pisati izjave o sodelovanju v NOB tudi osebam, ki tega ne zaslužijo. Nekateri so šli tako daleč, da to napravijo za liter vina. Danjane takih lažnih podatkov je včasih naplo svojo zaključek že pred sodiščem. Ko dajemo tovrstne izjave, res ne smemo biti preozkosrčni, toda podatki morajo biti vedno resnični. Če delamo drugače, kvarimo lik borca in ugled naše organizacije.

Kritični bi seveda bili do družbe, če ji ne bi priznali, da je ukrenila največ, kar je bilo možno za reševanje problemov bivših borcev. Krivda, da marsikdaj ni prišlo do takšnih rezultatov, kot si jih želimo, leži marsikdaj na posameznikih, marsikdaj pa tudi na objektivnih okoliščinah.

Pred ničemer ne smemo zapirati oči, najmanj pa pred tem, da smo si za nezadovoljivo stanje marsikaterega bivšega borca sami krivi. Mi sami smo prepogosto podlegli in še podlegamo protislovljem naše družbe.

IVAN GORJUP

Odporniško gibanje v pokrajini Pesaro in sodelovanje Jugoslovancev

IX. poglavje

KONČNA BITKA

Z Ottavijem Riccijem, komandantom brigade »Pesaro«, sta odšla na operativno področje tudi Mario Bertini in Alfredo Arecci. Spočetka je bil sedež brigade v okolici Ville Fastigi. Ostali voditelji odpora v pesarski pokrajini, Antonio Cecchini, Andrea Massa in Astorre Bragida so se ob sodelovanju s CLN posvetili partizanski aktivnosti v dolini spodnje Metaura. Paladinijeva Mladinska fronta se je vključila v oborožene oddelke S. A. P. (Squadre di Azione Patriottica — napadateljski oddelki rodujbov).

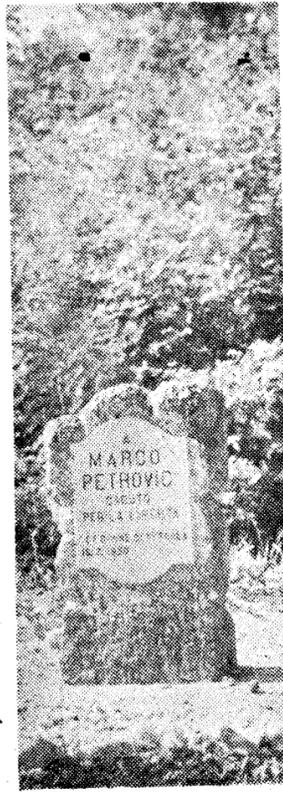
V saporvske formacije ob dolnji Fogli v brigado »Lugli« in v razne druge organizacije odporniškega gibanja so bili vključeni vsi tisti mladinci iz Pesare in okolice, ki so se izkazali sposobni pri prejšnjih propagandnih in sabotažnih akcijah. Avtonomna skupina Carla Bettia, Marina Binetta in Armada Gasparotta so se priključile gapovcem in brigadi »Lugli«.

Narodnoosvobodilni odbori drugih večjih občin so podvzeli enake ukrepe kot v Pesaru. Povsod so se trudili, da bi bil delež k osvoboditvi čim večji. Politična dejavnost se je vselej neprestano vojaškim akcijam Okroga starih protifašistov se je zbirala mladina, ki si je v kratkem času nabrala dragocenih izkušenj.

Glavni pobudniki za ustanovitev mestnega CLN v Fanu so bili demokratično usmerjeni ljudje starejšega rodu kot npr. Silvio Battistelli, Enzo Capalozza (zdaj predsednik ANPI za Pesaro in senator PCI), Luigi Antonelli, učiteljica Cabini, Aldo Barilli, Egidio Cecchini, Egidio Del Vecchio, Gino Darderi, Giordano Ricci, Tito Brancalana, Silvano Rossi in Oddo Lucarelli. Svoje delo so z veliko požrtovalnostjo opravljale gapovske skupine iz okolice Fana, v vaseh Serrungarina, Monte Giano, Montemaggiore, Orcelano in Caroceto. Vodili so jih v glavnem mladi ljudje Piercino Cocchi, Franco Picciafuoco, Ugo Santavite, Pietro Pelliccia in Vincenzo Mancinelli.

Enake razmere kot v Pesaru in Fanu so vladale v Urbino, ki je spadal med najpomembnejša središča protifašizma v Markah. Egidio Capellini, Antonio Santini (poslanec PCI), Gabriele Franci, Raffaele Moschini, Ader Annibaldi, Alessandro Lucarelli, Egidio Cecchini, Nello Gualazzi, Domenico Biscari, Giuseppe Bacchielli, Ezio Fortini, Alvino Pandolfi, Egidio Raffaele, Mario Zuccherelli in Lazzaro Fontanoni so bili na črni listi vseh dvajset let fašističnega režima. Tudi njim so se kmalu pridružili mladi delavci in študenti. Mestni narodnoosvobodilni odbor so sestavljali dr. Giovanni Pretelli (krščanski demokrat), Alvino Pandolfi (komunist), dr. Giovanni Fanelli (socialist), dr. Vullio Bufarale (Stranka akcije) in prof. Peruzzi (liberal). Mesto Urbino in vas Schietta sta dela garibaldinskega enotnega lepo številno poveljskih kvadrov. Vsem četam 2. in 3. bataljona so poveljevali Urbincani: Eno Castellucci, Vittorio Filippini, Erivo Ferri, Mario Peroni, Eimo Bellucci in Corrado Budassi. (Urbincani je bil tudi komandant 2. bataljona, »Carlo« — Giuseppe Mari — op. prev.). V istih četah so bili za komisarje tovariši Ezio Fortini, Mario Bernardi, Egidiano Raffaele, Nello Gualazzi in Domenico Biscari. Komandir Adler Annibaldi in politični komisar Arcangeli sta poveljevala gapovski četi, ki je delovala v okolici Urbina in Schietta. V brigadi »Pesaro« in v gapovski organizaciji je bilo več kot 100 Urbincanov.

V Fermignano, nedaleč od Urbina je delovala zelo aglna skupina starih protifašistov. Med njimi so bili Cristoforo Giorgiani, Arturo Sabbatini, Lottald Giuliani (zdaj predsednik pokrajinskega upravnega sveta), Talbino Orciani in Giovanni Bischli. Zavedni protifašisti so bili tudi v Cantianu. Adele Bei (zdaj senatorica KPD) je bila takrat se v Sovjetski zvezi, toda doma so bili aktivisti in partizanji Ubaldo Vispi, Nazzeno Luchetta (»Ninetto«), Giovanni Garofani (»Dindibola«), v čigar hiši se je Kožuhova skupina odločila za partizane, Francesco Lupatelli (»Chino«), Giovanni Cecchetti, Guglielmi, Rino Marocchi, Federico Farucini (»Vania«), Tito Romi-

Eden izmed številnih spomenikov padlim jugoslovanskim partizanom v pokrajini Pesaro

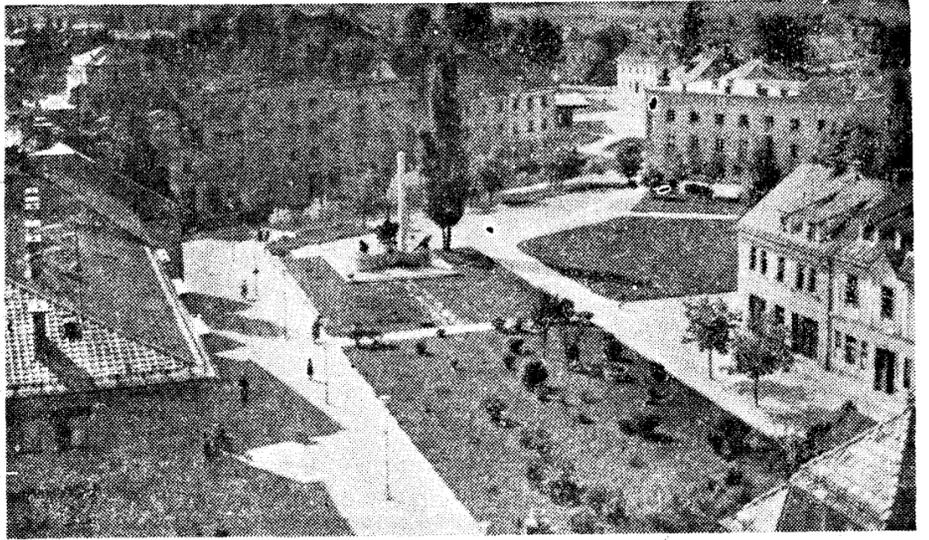
telli, Faustino Caporaletti, Spartaco Panichi, Paolo Panico, Leo Morena, Mario Matteacci, Mario Bei, Nazzeno Romitelli, Gino Marocchi, Silvestro Ricci, Ottorino Pinzuti, Davide Farucini, Renato Ciuffoli in Tommaso Cordelli. Če pomislimo, da je padlo sedem člančanov, je bil delež razmeroma majhne občine v osvobodilni borbi resnično velik.

Partizansko gibanje je zajelo celotno pesarsko pokrajino: planski del v notranjosti in obrobje treh rečnih dolin do jadranske obale. Pogledno spet nekoliko podatkov. Zasedbo Chiarone smo že omenili. Dne 12. in 13. junija je četa »Fastigi« opravila več akcij na Flamijški cesti. Dne 19. junija je zasedla fašistično postojanko v Catianu. Četa »Pisacane« je napadla Frontone in Acquavivo, »Gramscelvet« so se spopadli z Nemci v ob-

čini Serra S. Abbondio, zatem so napadli nemško kolono na cesti Pergola-Cagli. Pri vasi Acquaviva se je četa »Pisacane« nazadnje zapletla v boj z oddelkom nemške 5. divizije alpskih lovcev, ki so v protinapadu uporabili minomete in umetno meglo. Pannichijev 5. bataljon je imel bojni ob cesti Apecchio-Città di Castello. Četa »Giornelli« »Picelli« in »Mateotti« so napadle pri Plobbicu in Urbino. »Guadalajara« pri Mercataleju. Nemške kolone na odseku Urbino-Ga Gailo so nadlegovali gapovci iz Schietta. Vratu napadov so opravili v tem času gapovci iz Pergole in Montefeltra, pa še četi »Dini« in »Gasperini«. Oddelki Tretjega bataljona so ponovno napadli fašistično divizijo »Tagliamento«. Partizani v gorskem območju so v nekaj dneh razstrelili štirinajst mostov. Nič manj živo ni bilo spodaj pri morju. Čete brigade »Lugli« so napravile vrsto pomembnih akcij pri Monte della Matèra, v Acquilagni, Abbadiji di Naro na cesti pri Pergoli, v S. Lorenzu, Isoli del Piano, S. Lazzaru in Montegaudiju. Gapovci in saporci so vodili operacije kot prave partizanske enote. Skupina iz Ville Fastigi se je ponovno spravila nad Nemce in fašiste v okolici Pesara, ona iz Schietta pa je napadom na cestah pridala pa je zasedlo neke fašistične postojanke. Skupina v Fanu se je posvetila sabotažnim akcijam na železnici Bologna-Ancona in na okoljskih cestah. Gapovci iz Pesara in okoljskih vasi so ovirali utrjevanje na spodnjem koncu »Gotske linije« in fašiste v »Gosia«. Skupina v Colbordolu je razorožila lokalno posadko črnostrajnikov. V okolici Caroceta, Carignana, Fermignano, Serrungarina, S. Ippolita in Saltare so domačini opravili lepo število sabotaž in napadov iz zasedel. Gapovci iz Montavia so zasedli fašistično postojanko in so demonstrativno obdržali kraj v svoji oblasti še nekaj dni. Saporci oddelki v Pergoli so uspešno ovirali promet na cesti k morju in proti Sassoferatu, ki sta bili polni nemških vozil. Njihov vodja Galliano Binotti je v drugo polovico avgusta prešel o razporeditvi utrdb na »Gotski liniji«, ki jih je moral izročiti poveljstvu polka »S. Marco« pri italijanskem prostovoljskem korpusu. Drugi izvod istega dokumenta je pokrajinski CLN poslal po partizanu Pinu Ubaldueju. V Casteldimezzu so se vrstali na torpedni čoln podporočnika Miria iz Pesara. Srečno je tudi ta prisel v Ancono, od tam pa v Iesi, kjer je dokument izročil načelniku obveščevalne službe pri poveljstvu angleške Osme armade.

Dejavnost gapovskih in saporjskih oddelkov se je nenehno sklojevala še potem, ko je Pesa brigada odšla čez fronto pri Pietralungi. Ostala je tudi brigada »Lugli«, z njo pa še del drugega bataljona in en vod Petega bataljona brigade »Pesaro«. Vse te partizanske enote, ki so ostale v pokrajini, so nadaljevale borbo do popolne osvoboditve pesarske pokrajine in s tem vseh Mark, kar se je uresničilo 10. septembra 1944. Mesto Pesaro je bilo osvobojeno 28. avgusta in omenjene formacije so se takoj pridružile zavezniški armadi. Dne 26. julija so partizani morali prestopiti še poslednje nemško hajko v dolini Fogli.

Partizanski vojni Mark se je začela 16. junija. Naslednjega dne so prišle v Ascoli Piceno prve zavezniške čete. Bolj ko je se bližala osvoboditev, bolj so jugoslovanski partizani čutili potrebo po združevanju v večje nacionalne enote, da bi se pripravili na skrajnejši povratek v domovino.

Na kraju ruševin (glej sliko spodaj) stoji danes Trg s spomenikom svobode v Kočevju

Po zgodovinskih krajih Kočevske

Kočevski Rog in Kočevsko poznajo skoraj slednji partizan, saj je v celoti en sam spomenik iz našega narodnoosvobodilnega boja. Čeprav so partizani doživljali na tem delu naše zemlje najtežje trenutke svojega življenja v boju z italijanskimi in nemškimi okupatorji, se vsak borec in borka spominja krajev in vasi Kočevske, še bolj pa njenih dobrih ljudi, ki so dali za partizane vse, kar so imeli.

Ljudje po Kočevski se še dobro spominjajo prvih partizanskih borcev, ki so meseca maja 1942 osvobodili kočevsko ozemlje in preganjali italijanske okupatorje, ki so bežali iz vseh manjših postojank v dobro utrjeno mesto Kočevje. Spominjajo se prvih volitev v NOO in tiste prve zlate svobode, ki je vladala na Kočevskem od meseca maja do avgusta 1942. leta. Iz teh časov vedo povedati vrsto imen naših prvih borcev, od katerih jih veliko ni več med živimi, veliko je pa še živih in le redki so, ki pridejo sedaj v povojnih letih v te kraje. Ljudje boremci nečesar ne očitajo, le zelo se razveselijo, ko spet zagledajo borce, s katerimi so preživljali najtežje čase svojega življenja in z njimi delili tisto, kar so imeli.

Pot po dolini Drage in kanjonu Kolpe ob Čabra do Starega trga v Poljanski dolini je znana neštetim partizanom, saj je bila to glavna cesta za partizane v letih 1943—1945 med Primorsko in Belo krajino. Ta pot je v bistvu še danes taka, le malo se je spremenila. Po hribih nad Kolpo so obnovili domove, na Brodu je zgrajen nov most, od Fare do Kostela so začeli graditi cesto, ki pa je niso dokončali. Od Laz do Dola pri Predgradu pa je že zgrajena lepa cesta, ki se vije ob Kolpi.

To so v glavnem pridobitve v teh krajih. Občinska skupščina Kočevje nima dovolj sredstev, da bi v te oddaljene kraje kaj več investirala. Tako ljudje v teh krajih živijo osamljeno, doma so povečini samo stari ljudje in šoloobvezna mladina, ki po končani šoli odhaja v Kočevje in druge industrijske kraje. Dolina Kolpe je tiha in mirna, bolj kakor je bila

v času NOB, ko je v njej povsod valovilo partizansko življenje, sedaj pa vladajo mir in tišina, da si človek v njej lahko spočije od hrupnega utripa tehnike v današnjem času.

Dolu ob Kolpi je TD Kočevje uredilo svoj kamping, ki je v poletnih mesecih dobro obiskan. V Kostelu je turistična koča, ki pa nima preveč obiskovalcev, preveč je oddaljena od prometnega življenja in tudi ljudje iz samega Kočevja jo premalo obiskujejo.

da bo te kraje odprla svetu. Ker je cesta do Kočevja sedaj že zgrajena, ljudje v dolini Kolpe upravičeno pričakujejo, da se bo gradnja ceste iz Kočevja do Delnice čimprej nadaljevala.

Kočevje, Stara cerkev in Livold so se v povojnih letih že toliko prenovili, da jih človek izpred vojnih in vojnih let sedaj ne more skoro več spoznati. Lepo urejene hiše, stanovanjski bloki, asfaltirane ulice in cesta od Stare cerkve do Livolda, gospodarski

Porušeno Kočevje v času nemške okupacije l. 1944

Zivljenje pa teče dalje v teh oddaljenih in z ene strani pobledenih krajih, katerih še ni zajel nobenega živega povojnega življenja. Ljudje upajo, da bodo kmalu začeli graditi cesto Kočevje—Delni-

objekti in živahnost življenja, so dali Kočevju novo obliko našega družbenega razvoja, ki se razvija ob Rinzi pod vzhodjem Stojne in pogorja Roga. Novi so pa Kočevski tudi živinorejski obrat KGP Kočevje, ki spreminjajo požgane vasi v NOB v temeljito socialističnega kmetijstva naše vasi. Kmetijski obrati na Mlaki, v Slovenski vasi, Starem Logu, Čvišterjih, Livoldu, Knežji lipi itd. so se razvili v tehnično opremljene živinorejske obrate, da so danes ponos kmetijskih delavcev.

Ljubeljska podružnica Mauthausna

(NADALJEVANJE S I. STRANI)

so civilno taborišče požgali junija 1942.

Spomladi 1943 je na požganih temeljih zraslo novo taborišče z bodečo žico, barakami za internirance in posadko, krematorijem in pripravami za mučenje jetnikov. Za delovno silo je skrbelo taborišče Mauthausen.

Podljubeljsko taborišče je kmalu dobilo podobo velikega gradbišča. Po posebni poljski železnici so jetniki odvažali izkopani material; pri tem opravilo so jim pomagale tri lokomotive. S tremi zračnimi kompresorji so vrtili s koroške in kranske strani. Taborišče je imelo tudi drobilnico ter pripravo za izdelavo betonskih kvadrov, pomožna dela pa so jetniki opravljali v mizarški, mehanični, gradbeni in kovarski delavnici.

Dne 18. julija 1943 je prišlo v podljubeljsko taborišče okoli 100 političnih zapornikov iz Mauthausna, večinoma Francozov. Eden izmed njih, Gaston G. Charlet, je v svojih spominih zapisal: »Jetniških blokov je bilo šest. Vsakemu bloku je načeloval nemški interniraneec. Imeli so pravico do črnega in zelenega trikotnika.« Jetniki so dobro vedeli, kaj pomenita črni in zeleni trikotnik. Trikotnika sta bila simbola kriminalcev, obsodjenih na smrt, ter potepuhov in roparjev. Blokovi so načelovali sadisti, na pol blazni alkoholiki, muhasti norci, homoseksualci, uživalci gorilnega špirta. Kaj so ti izmečki človeštva počeli z jetniki, si lahko mislimo. Gaston Charlet je med drugim zapisal:

»Ti valpti so tudi med delom pretepali jetnike, jim kradli, vohunili med njimi in jih s palicami nenehno priganjali k delu; zato so bile vse želje ljubeljskih sužnjev usmerjene na beg. Nekateri so poskušali srečo že jeseni 1943, kar se je redkokateremu posrečilo.«

Nemci so za vsak pobeg oziroma poskus pobege izvajali strašne represalije nad ostalimi, posebno nad ujetim ubežnikom. Nekega Poljaka so šest dni po pobežu ujeli na koroški strani in ga prignali nazaj v taborišče. Siromaka so naglasi skozi spalir tovarišev, ki so ga morali pretepati. Nato so ga zvezali, ga pretepli z bikovko in ga po dveh urah mučenja ustrelili.

Trije Francozi so se rešili tako, da so se skrili v vagonček pod pesek za odvoz. Esesovec je s koničasto železno palico prebadal vsebino vsakega vagončka. Dva Francoza sta jo srečno odnesla, tretjega pa je esesovec ranil. Kljub bolečinam je begunec molčal. Ujetniki so se po pobežu povezali s partizani. Dva od njih sta dočkala konec vojne.

POMOČ INTERNIRANECM

Inženir Janko Tišler iz Tržiča, zaposlen pri podjetju, ki je gradilo predor, je skrbel, da so interniranci dobivali od doma pošto in pakete. Med drugim je o tem povedal:

»V začetku septembra 1943 sem se povezal z zaupnimi interniranci — Francozi, ki so zbrali lepo število naslovov, na katere so pošiljali pisma in obvestila. Ob tem naj omenim, da so inter-

niranci smeli samo enkrat na štiri mesece pisati domov pismo, ki so ga narekovali esesovci: »Zdrav sem in dobro mi gre, ne skrbiti zame.« Vso pošto, ki so mi jo predajali interniranci, sem prejemal v predoru, oddajal pa v velikem skladišču.«

Tudi drugi Tržičani so pomagali internirancem. Na transporte so jetnikom metali kruh in cigarete. Za neki transport so spekli 40 kilogramov kruha. Poveljnik žandarmerijske postaje Mülbacher jim je grozil, toda zaman. Stražarje so Tržičani poskušali zamotiti s cigaretami, medtem pa so se jetniki poslužili čaja, kruha in cigaret.

Tržičanka Mici Malleyjeva pravi:

»Ko so internirani Francozi hodili v Tržič po kruh, sem jim mnogokrat skuhala zajtrk. Njihovim družinam sem pošiljala obvestila, da so živi. Hodila sem okrog Tržičanov in zbirala hrano in oblačila za internirance.«

»Taboriščna mamica«, kakor so klicali tovarišico Malleyjevo, hrani pismo enega izmed preživelih interniranih Francozov: »... iz srca se vam zahvaljujem za vse, kar ste storili za nas. Ker smo bili ves čas ujetništva brez novice od naših domačih, smo se pri Vas čutili manj zapuščene...«

GROZODEJSTVA NEMSKIH RABLJEV

Pozimi so morali interniranci sami orati cesto. Esesovci so zverinsko pretepali jetnike, vprežene v plug. Z vsakega plujenja se je vrnilo nekaj jetnikov manj...

Februarskega jutra 1945 je esesovec »za šalo« ustrelil grbavega dečka v tilnik, ko se je leta spuščal k potoku po vodo.

Taboriščni zdravnik major Ramsauer je internirancem v srce ali pljuča vbrizgaval bencol, po 30 cl naenkrat.

Novembra 1944 so Nemci odgnali 150 bolnih in izčrpanih Francozov na železniško postajo v Tržič. Odpeljali so jih v Mauthausen, od koder se ni nihče vrnil.

Taboriščnikom so Nemci »izkazovali skrb« tudi pri popravljanju zob. V dveh dneh sta dva mesarja pregledala zobe 800 jetnikov ter nekaterim izmed pacientov poplula naenkrat tudi po dvajset zob, seveda brez injekcij.

Tako je potekalo »življenje« jetnikov — Francozov, Poljakov, Belgijcev, Rusov in drugih. Nečloveški napori pri delu v predoru ter zverinska mučenja per parolo SS-Hauptsturmführerja Winklerja »Prišli ste v uničevalno in ne v delovno taborišče«, so krojila internirancem usodo.

PONESREČENI MNŽIČNI POBEG

Dne 13. maja 1944 je bil v predoru sestanek med tovarišim Tišlerjem in vodjo organizacije francoskega odpora v taborišču Grangerjem. Izdelala sta načrt, po katerem naj bi se Francozi uprli in pobili stražo. Istočasno naj bi Kokrški odred prečrl z dveh strani v taborišče in internirancem omogočil beg v partizane. Toda zaroto so preprečili izdajalci.

ZADNJI DNEVI TABORIŠČA

Skozi ljubeljski predor so se pričele valiti neskončne čete ostankov nemške, četniške, ustaške in domobranske vojske. Konec vojne je bil pred duri.

Zadnje dni aprila 1945 je esesovec Zimmerman opozoril partizane, da bodo internirance uničili, še preden bodo zapustili gradbišče. Povedal je, da jih bodo naglasi v tunel ter ga razstrelili na obeh straneh, tako da se bodo interniranci zadušili. Zato so partizanske enote zasedle višine okrog gradbišča.

V taborišče so prihajale razveseljive novice: Rusi so pri Gradcu, Angleži prodirajo preko Tirolske.

Dne 7. maja je prišlo povelje za odhod.

POT V SVOBODO

Kolono evakuirancev-jetnikov je spremljalo 44 nemških vojakov. Dolgo vrsto internirancev je zadnjikrat pogoltnila tema tunela.

Proti jutru so zagledali severni izhod. Svež jutranji koroški zrak jih je zdrnil in zapeli so marseljevo v zadnji pozdrav predoru. Po celodnevem maršu so poiskali zvezo s partizani. Dve tretjini čuvaljev je pobegnilo.

Umirajoča nemška zver je poskusila še zadnjikrat ugrizniti: Esesovci so osvobodencem in njihovem spremstvu partizanov pripravili zasedo, da bi jih po nalogu komandanta taborišča pobili. To pa se jim ni posrečilo. Stopeneset bivših internirancev se je pridružilo partizanom in ustanovilo brigado Liberté ob vodstvom komandanta Colina.

Dandanes stoji samo še temelji taborišča. Nad temelji vije roke proti nebu črna skulptura okostnjaka.

POT V SVOBODO

Kolono evakuirancev-jetnikov je spremljalo 44 nemških vojakov. Dolgo vrsto internirancev je zadnjikrat pogoltnila tema tunela.

Proti jutru so zagledali severni izhod. Svež jutranji koroški zrak jih je zdrnil in zapeli so marseljevo v zadnji pozdrav predoru. Po celodnevem maršu so poiskali zvezo s partizani. Dve tretjini čuvaljev je pobegnilo.

Umirajoča nemška zver je poskusila še zadnjikrat ugrizniti: Esesovci so osvobodencem in njihovem spremstvu partizanov pripravili zasedo, da bi jih po nalogu komandanta taborišča pobili. To pa se jim ni posrečilo. Stopeneset bivših internirancev se je pridružilo partizanom in ustanovilo brigado Liberté ob vodstvom komandanta Colina.

Dandanes stoji samo še temelji taborišča. Nad temelji vije roke proti nebu črna skulptura okostnjaka.

Kočevska vabi vse borce in aktiviste, da jo spet obiščejo in spoznajo gospodarski, kulturni in socialni napredek, ki ga je dosegla na temeljih njihovega boja.

Z. C.

JEDRSKA MINOMETNA MINA
Atomskim topovom so se pred kratkim pridružili še atomski minometi. V Združenih državah Amerike so namreč preizkusili novo jedrsko orožje — minomet kalibra 155 mm. S tem minometom, ki ima doseg 12 do 16 kilometrov, nameravajo oborožiti artilerijske enote v kopenski vojski in pomorsko-dezantno pehoto.

Menijo, da je atomska mina kal. 155 mm dosej najmanjši jedrski izstrelak, ki so ga izdelali v vojaške namene. Vsaka ameriška pehotna divizija ima po en bataljon minometalcev kalibra 155 mm.

DVAKRAT HITREJŠI KOT ZVOK?

Iz poljskih virov se je zvedelo, da so menda v Sovjetski zvezi konstruirali nov tip raketskega letala z delta krili, ki naj bi doseglo hiperzvočne hitrosti — 12.000 do 24.000 kilometrov na uro — in ki bi bilo v stanju, da večkrat zaporedoma obleti zemljo, ne da bi mu bilo treba pristati. Sicer pa bi letalo pristajalo podobno kot druge vrste letal.

DIRIGIRANI IZSTRELEK »LADJA—KOPNO«

Američani preizkušajo novo vrsto dirigiranih izstrelkov »ladja-kopno«, ki naj bi jih

uporabljali pri desantnih operacijah. Imenuje se »Taurus«. Izstreljevali bi ga takrat, ko bi se desantne ladje približale ciljem na obali. V primerjavi z dosedanjimi projektili te vrste se »Taurus« odlikuje po enostavnejšem sistemu za usmerjanje.

RADIJSKI SPREJEMNIK NA ČELADI

Kaže, da ni več daleč čas, ko bodo deseterji lahko vzdrževali zvezo s svojimi borci in s komandirji vodov prek miniaturnega transistorskega radijskega sprejemnika, ki je tako lahek (280 gramov), da ga imajo kar na čeladi ali v žepu, in radijski oddajnik (465 gramov), ki ga drže v rokah.

Radijski sprejemnik in oddajnik je odprt, vendar ne pušča vode in ga je moč uporabljati pri kakršnihkoli vremenskih razmerah. Čeprav so njegove baterije zelo majhne, vendar zadostujejo za štiriindvajseturno delovanje. Američani nameravajo s to napravo nadomestiti dosedanje »AN-PRC 6«.

PRVI POLET NOVEGA TRANSPORTNEGA LETALA

Prvo reaktivno transportno letalo »C-141A«, ki so ga konstruirali za potrebe sodobnega vojaškega zračnega transporta, je pred nekaj meseci uspešno izvedlo svoj prvi polet. Letalo ima štiri turboreaktivne motorje s skupnim potiskom 40.000 kilogramov. Atlantski ocean lahko preleti, ne da bi mu bilo treba vmes kaj pristajati. Čeprav doseže povprečno 800 kilometrov hitrosti, lahko brez kakršnekoli nevarnosti zmanjša hitrost na komaj 250 kilometrov na uro. To je velikega praktičnega pomena, kajti letalo je med drugim namenjeno tudi za prevoz padalcev.

V letalu je prostora za 123 padalcev. Vanj pa lahko navorijo tudi 30 ton drugega materiala, saj ima 74 metrov dolg trup. »C-141A« preleti 6.500 kilometrov dolgo razdaljo, ne da bi moral dopolnjevati rezervoarje z novim gorivom. To je prvo letalo, ki ga lahko uporabljajo hkrati v civilne in vojaške namene.

OKLOPNO VOZILO IZ ALUMINIJA

V Združenih državah Amerike preizkušajo novo izvidniško oklopno vozilo »General Sheridan«, s katerim naj bi nadomestili dosedanje lahke tank »M41« in samohodni protitankovni top kal. 90 mm »M56«.

Vozilo, ki je težko šestnajst ton, je amfibijsko in ga lahko spuste s padali iz zraka. Oboroženo je s topom kal. 152 mm, s katerim lahko strelja dirigirane izstrelke ali pa konvencionalne granate. Mimo tega pa ima še 7,62 in 12,7 milimetrski mitraljezi. Njegov oklop je iz aluminija, žene pa ga Dieslov motor.

JURIJ GAGARIN, KI NI LE KOZMONAVT, TEMVEČ TUDI UREDNIK MOSKOVSKEGA »MLADEGA KOMUNISTA«, JE PRED KRATKIM NAPISAL REPORTAŽO O PODVIGU PILOTA GEORGIJA MOSOLOVA, ENEGA IZMED NAJBOLJŠIH SOVJETSKIH LETALCEV

DVE KLINIČNI SMRTI POSKUSNEGA PILOTA

Bilo je septembra 1962. leta. Moj prijatelj Georgij Mosolov je preizkušal najnovejše letalo. Sprva je potekalo vse v najboljšem redu, toda na višini 15.000 metrov je letalo nepričakovano švignilo kvišku in se prevrnilo. Nato se je letalo vrtničilo naravnost proti zemeljski površini. Georgija je metalo ob stene kabine. Motor se je ustavil, zavore pa tudi niso več delovale. Odtrgal se je kos levega krila... Vse to se je dogodilo v nekaj sekundah.

Georgij je z nadčloveškimi naporimi poskušal ugotoviti vzroke nesreče. Moral pa bi se rešiti in onim na rešil letalo. Letalo se je pokva- zemlji povedati, kaj so pokazali rilo. Zakaj? Poskusni pilot bi aparat. Na letališču ga pričakovali moral vedeti odgovor. Georgij je jejo konstruktorji.

Zemlja je bila čedalje bliže. Se hip in letalo se bo razdrobilo...

»Jura, takoj pridi! Zora se je razbil.«

Nisem spoznal glasu Gaje Mosolove.

»Halo!« sem vpil v telefon. Z nasprotni strani žice mi je odgovarjal jok...

Nato se je oglasila Botkinska. »Je Mosolov še živ?« sem spraševal.

»Zaenkrat je še...«

Potemtakem se je Georgiju le posrečilo: katapult ga je v zadnjem hipu porinil iz letala. Nanj pa so padli kosi letala. Onesvestil se je...

Ko se je spet osvestil, je pod seboj opazil zemljo, ki se mu je z veliko hitrostjo približevala.

Sovjetski kozmonavt Jurij Gagarin

Padalo se je takoj sprožilo, toda desna noga se mu je zapletla med vrvi. Ko jih je skušal razvozlati, mu je zlomilo levo roko. Pogledal je navzdol — pod njim je bil brezov gozd. Čedalje bliže, bliže... Naposled je le nekako izvlekel desno nogo. Tudi ta je bila zlomljena.

Padel je na drevo in si pri tem zlomil levo ključnico. Ko se je osvestil, ni bilo nikogar blizu. Na prelomih so bile odprte rane. Okoli njega je bilo vse tiho. Ustrašil se je: »Če umrem, ne bo nihče zvedel, zakaj je prišlo do nesreče.«

Po dveh urah še vedno ni bilo nikogar, da bi ga rešil. Sam pa ni imel dovolj moči.

Nenadoma je zaslišal korake. Predenj je stopil nekdo v miličniški uniformi. Povsem po navljaku je naletel na padalca, ko je bil na poti iz službe domov.

»Naj vas odnesem v bolnišnico?«

»Ne.«

»Prav, bom pa poklical zdravnika. Saj ste pošteno polomjeni.«

»Ne. Poslušajte in si dobro zapomnite, kar vam bom sedaj povedal. Glavni vzrok nesreče je...«

»Razumem.«

»Ne. Ponovite, kar ste slišali.«

...Georgij je izvršen poskusni pilot, heroj Sovjetske zveze. Dosegel je mnoge rekorde, višinske in hitrostne. Vsaka njegova zmaga je pravi podvig. Največji podvig pa je vsekakor njegova izredna požrtvovalnost, ko je želel brezpogojno izpeljati nalogo, ki jo je bil prejel.

...Kmalu nato je priletel helikopter. Georgij je že bil v globoki nezavesti. V operacijski dvorani je prišlo do prve klinične smrti, ki pa so jo zdravniki uspešno premagali.

Naslednjo noč je spet prenehala dihati. V lobanji se mu je nabrala tekočina, ki je pritisкала na možgane. To je bila posledica udarjanja njegove glave ob stene kabine.

Zdravniki so se zatekali k zadnjemu sredstvu, ki so ga še imeli: k trepanaciji, izredno težavi operaciji, ki je trajala več ur. Komaj pa se je Georgij spet osvestil, se je nepričakovano pojavila nova komplikacija. In spet operacija: traheotomija — prerez grla. Georgij je klinično že drugič umrl. Zdravniki so morali vključiti aparat za umetno dihanje. Tako so se več dni borili za življenje tega hrabrega letalca.

Ko sem ga smel obiskati, je ležal v mavcu. Nasmehnil se mi je.

»Kako ti je?«

»Dobro,« mi je odgovoril, »le da me vse boli. Noge in roke so mi v ognju. Tudi tega bo konec. Sklenil sem, da se bom začel učiti angleščine. Mi vsaj ne bo dolgčas.«

Naposled je napačil dan, ko je Zora vstal in napravil nekaj kórkov...

Danes, ko pišem te vrstice, dvakrat umrli in dvakrat rojeni poskusni pilot spet dela skupno z drugimi inženirji in konstruktorji. Mimo tega pa trenira, se ukvarja s športom in se pripravlja na dan, ko bo spet lahko stopil pred letalsko komisijo.

Fotografija, ki je bila objavljena v 22. številki »TV-15« je nastala v poletju 1944 v Skrbini na Krasu in predstavlja komando goriškega vojnega področja in del komande mesta Sežane. Prvi od leve je Miloš Kren, namestnik komandanta področja; drugi je Janez Slovenec, komisar področja; tretji je Zupančič, obveščevalni oficir OC IX. korpusa; četrti Franc Bratovž-Aco, komisar komande mesta Sežane; peti Vasja, šef OC IX. korpusa; naslednji trije so obveščevalni oficirji pri komandi področja, predzadnji je sodnik Zvone. Zadaž na konju pa je komandant Ivan Fabjan-Niko. Vsi navedeni so še živi.

Podatke nam je poslal tovariš Ciril Bavčar iz Nove Gorice, ki je posnetek tudi naredil. V pismu nas je tudi opozoril, da je podatek tovariša Trtnika iz Ljubljane, ki nam je pisal, da je na sliki njegov pokojni brat, napačen. Za poslano podatke in popravek se tovarišu Bavčarju najlepše zahvaljujemo.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

RUDI GANZITI

Pri Dobnikarju smo spretno prestavili stene v kleti in dobili v sredini dolg, ozek, toda suh prostor, ki ga je bilo težko izslediti. Vhod v prostor je bil od zgoraj, izpod štedilnika v kuhinji. Prostor je bil namenjen za osebno uporabo.

Takoj nato smo naredili dober prostor v Klečah pri sedlarskem mojstru Zatnerju za okoliško okrožje. Zatner ga je uporabljal predvsem za skladišče, ker je delal opremo za partizane.

Nadaljnje naše delo je bil bunker pri tramvajemskem službencu Ponikvarju v Dravljah. Pregradili smo klet in dobili primeren prostor. Vhod v prostor je vodil skozi kanal, in sicer tako, da si dvignil mrežo kanala s ploščo vred, peskolovec z vodo vred pa odpeljal s pomočjo posebnega mehanizma. Tako je nastala odprtina za vhod v rov pod kletnim podom, ki je peljal v prostor. Tako si prišel v prostor od spodaj navzgor. To se morda zdi zapleteno, vendar se je lahko človek naglo umaknil, ne da bi za seboj pustil kakršnokoli sled. Kamufilaža je bila odlična. Škoda, da ta prostor ni odigral tiste vloge, ki bi jo bil zaslužil. Ko smo ga

gradili, smo se delali, kot da dograjujemo nedodelano hišico. Seveda smo tako zares izdelali tudi precej hiše.

Ce smo hoteli, da bodo prostori, ki jih gradimo, varni, smo morali biti povsod kar najmanj poznani. V Ljubljani je to nekako šlo. Teže je bilo

lu odkrili.

Takoj nato smo dobili naročilo, naj opremimo z dobrim vhomod že izgotovljeni prostor pri Kasperjevih v Smartnem ob Savi. To smo napravili hitro, ker smo imeli primeren mehanizem že na razpolago. Toda kmalu potem smo dobili

Iz podzemlja okupirane Ljubljane

od obveščevalne iz Ljubljane obvestilo, da je sovražnik obveščen o vsem, kar se dogaja v Smartnem in da je treba vhod razdreti, da sovražnik ne bi odkril našega načina graditve.

Medtem so že bile izvršene vse tehnične priprave za prostor pri Skodlarjevih v Kozarjah. Imeli so novo, še nedogra-

omrežje, smo skrivaj od sosedu pod zemljo napeljali kabele. Prostor je bil odličen in največji, kar smo jih imeli v poslopih. Po enem letu so ga zaradi izdajstva odkrili, vendar vohoda niso našli. S kompresorjem so prevrtali na mnogih mestih od zunaj kletni zid in tako prišli do skrivnega prostora. Mater in sina so odpeljali v internacijo, hišo porušili do kleti, material pa uporabili za svoje bunkerje.

Medtem je Berdajs gradil v Podutiku prostor za Varnostno obveščevalno službo po načrtih obveščevalcev samih.

Za tem so začeli graditi nov prostor za tiskarno »Podmornico«, ki je zaradi bloka

čedalje težje opravljala svoje delo. Tudi za ta prostor smo izbrali klet, ki ni bila v načrtu. Vrata in okna smo enostavno zazidali, vhod pa napravili pod kurščem krušne peči iz kuhinje. Ker elektrarna ni hotela hiše priključiti na električno

medtem je Berdajs gradil v Podutiku prostor za Varnostno obveščevalno službo po načrtih obveščevalcev samih.

Za tem so začeli graditi nov prostor za tiskarno »Podmornico«, ki je zaradi bloka

čedalje težje opravljala svoje delo. Tudi za ta prostor smo izbrali klet, ki ni bila v načrtu. Vrata in okna smo enostavno zazidali, vhod pa napravili pod kurščem krušne peči iz kuhinje. Ker elektrarna ni hotela hiše priključiti na električno

medtem je Berdajs gradil v Podutiku prostor za Varnostno obveščevalno službo po načrtih obveščevalcev samih.

čedalje težje opravljala svoje delo. Tudi za ta prostor smo izbrali klet, ki ni bila v načrtu. Vrata in okna smo enostavno zazidali, vhod pa napravili pod kurščem krušne peči iz kuhinje. Ker elektrarna ni hotela hiše priključiti na električno

medtem je Berdajs gradil v Podutiku prostor za Varnostno obveščevalno službo po načrtih obveščevalcev samih.

Za tem so začeli graditi nov prostor za tiskarno »Podmornico«, ki je zaradi bloka

čedalje težje opravljala svoje delo. Tudi za ta prostor smo izbrali klet, ki ni bila v načrtu. Vrata in okna smo enostavno zazidali, vhod pa napravili pod kurščem krušne peči iz kuhinje. Ker elektrarna ni hotela hiše priključiti na električno

medtem je Berdajs gradil v Podutiku prostor za Varnostno obveščevalno službo po načrtih obveščevalcev samih.

(NADALJEVANJE)

Partizansko zaledje

Številčno razmerje

Konec julija 1941. leta so na hribu Kadinjači nad Bosanskim Petrovcem sedeli partizani Jovan Krtinić, Drago Djukić in Dronjak. Pogovarjali so se o dnehu, ko so ustanovili 4. medenopoljski partizanski odred in o tem, kako so le s težavo prepričali Dronjaka, kapetana nekdanje jugoslovanske vojske, naj prevzame poveljstvo. Dronjak pa je nadalje imel hude skrbi zaradi neugodnega številčnega razmerja med nemškimi in partizanskimi silami in zaradi slabe oborožitve prvih partizanov.

Tudi tistega dne, ko so počivali na položajih sredi obsežnih pašnikov z razredčeni čredami ovac, je obema partizanoma na »znanstveni podlagi« obširno razlagal, kaj je številčno razmerje in kakšne so norme, ki jih mora upoštevati vsak štab, ki želi po vojaško in razumno poveljevati svoji enoti.

Dronjak je povsem nepričakovano prenehal z nadaljnjo razlago: v daljavi se je oglašil rafal. Takoj nato so opazili kolono, v kateri je bilo kakih štirideset ustašev. Šli so naravnost proti hribu, na katerem so počivali naši trije partizani. V vasi, ki je ležala onstran hriba, ni bilo partizanov in zato je Dronjak, neprestano pod vplivom svojih norm o številčnem razmerju, ukazal umik, da bi mogli prebivalstvo v vasi pravočasno opozoriti na bližajočo se nevarnost.

Kutinić in Djukić pa sta mislila drugače: zakaj ne bi poskušali — saj so imeli dovolj nabojev — razredčiti ustaško kolono, ki je prodirala po golem polju. Za umik v vas in v gozdove je bilo še vedno dovolj časa.

»Toda, ali ne vidite, da jih je v primerjavi z nami desetkrat več?« ju je skušal prepričati Dronjak.

Ko pa je uvidel, da sta partizana trdovratna, ju je pustil na položaju, sam pa jo je po stezi ucvril v vas. Partizana na hribu sta si medtem mirno poskušala zakloni in vzela ustaše na muho. Ko so se jima približali na kakih osemsto metrov, sta odjeknila prva dva strela. Med ustaši je nastala zmeda. Okoli ranjenega ali mrtvega ustaša se je nabrala gruča njih, ki pa so se pri nadaljnjih streljih naglo razkropili na vse strani.

Tako se je začela nenavadna igra »številčnega razmerja«, v kateri sta dva partizana imela proti sebi kar štirideset ustašev. Puškomitraljezi so reševali po hribu, vmes so se oglašali posamični strelji iz pušk, vendar so se ustaši približevali Kadinjači čedalje počasneje. Nekateri izmed njih so popadali po tleh, drugi, ki so jim skušali pomagati, pa so bili izvrsten cilj partizanski-ma strelcema. Ko pa so se jima približali na dvesto metrov, je nastalo zatišje.

»Ali jih bova počakala, če se bodo dvignili na juriš?« se je spraševal Krtinić. Ustaši niso jurišali, temveč so se začeli organizirano umikati nazaj proti cesti. Pri tem pa sta partizanski puški podrli še dva ustaša... Tako sta naša dva borca dokazala, da številčno razmerje ni važno, če gre za odločne in pogumne borce.

strahotne izgube. Menil je, da bomo izgubili skoraj vseh 100 % padalcev. Kljub temu pa nisem v svojih načrtih ničesar spremenil, kar sem mu tudi povedal.

Nekaj minut po vrtnitvi v svoj štab sem po radiu že zvedel, da so padalci srečno pristali in da je vse minilo še kar v redu. Mallory, ki je nestrpno pričakoval vesti, je bil eden izmed prvih, ki mi je prišel izraziti svoje veliko zadovoljstvo ob tej novici.

KRALJ PREPOVE CHURCHILLU IZKRCANJE S PRVIM EŠALONOM

Le malo pred napadom me je prišel obiskat Churchill, ki si je vbil v glavo, da se bo tudi sam udeležil izkrcanja na eni izmed manjših ladij. Ni mi ga uspelo pregovoriti. V zadnjem hipu, se je to posrečilo kralju, ki je Churchillu sporočil, da bo v tem primeru tudi on sam krenil na čelu svojih enot v Normandijo. To je pomagalo in Churchill je nato odnehal.

Pred tem sem se sestal tudi z generalom de Gaullem, ki je bil prispel iz Afrike. Seznanil sem ga z načrtom operacij. Pokazal sem mu tudi osnutek razglasa, v katerem sem od Francozov zahteval, naj bodo mirni in naj ne poskušajo s kakimi prenapljenimi upori. Ta nasvet je bil namerjen predvsem pripadnikom odporniškega gibanja. General de Gaulle se z vsemi podrobnostmi sicer ni povsem strinjal, bilo pa je prepozno, da bi kaj spreminjali.

NEMŠKE UTRDBE NISO BILE NOBENA SKRIVNOST

Zelo skrbno smo izbrali sektor izkrcanja. Potrebnovali smo peščine z rahlimi nagibi in — če je le mogoče — brez prirodnih ovir. Nismo pa seveda pozabili na odpor, ki ga je bilo treba pričakovati tu ali tam. Glede tega so bile razmere na normandijski obali povsod enake: povsod so bili bunkerji in povsod so Nemci razpostavili ovire, od katerih so bile nekatere pod vodo, druge pa na kopnem.

Kljub temu pa smo zbrali točne podatke, kar gre zasluga deloma specialnim ogledniškim akcijam s podmornicami, deloma pa fotografiranjem iz zraka. Tako smo imeli v rokah dejansko vse podatke, kar jih je bilo moč dobiti.

Napad smo nameravali izvesti na petih odsekih, ki smo jih imenovali Utah, Omaha, Juno, Sword in Gold. Anglo-kanadske enote pod poveljstvom Montgomeryja naj bi jurišale na vzhodni strani, medtem ko bi na zahodni strani uporabili ameriške enote, ki jim je poveljeval general Bradley.

DAN »D«

Morje je bilo 6. junija še tako viharno, da je precej vojakov utonilo. Izgubili smo tudi nekaj tankov.

Padalci, ki so se v noči med 5. in 6. junijem spustili v sovražnikovem zaledju, so se najprej spravili nad nemške komunikacijske linije. Pridružili so se jim tudi pripadniki odporniškega gibanja. Bili so tako uspešni, da Nemci niso vedeli, kaj se krog njih dogaja. Pripovedovali so mi o nekem nemškem polku, ki je prejel toliko nasprotujočih si ukazov, da je petnajst ur taval v vseh mogočih smereh.

Na sovražnikov odpor ob samem morju smo naleteli le na sektorju Omaha. Na tej peščeni ožini so se razdijavali srdit in krvavi boji. Morje je tu tako plitvo, da so morali naši vojaki pod sovražnikovim smrtonosnim ognjem prebresti precej dolgo pot, preden so dosegli kopno in še potem nekaj ur niso mogli nikamor naprej, dokler jim ni to omogočila ladijska artilerija, ki so ji letala sporočala cilje.

Vedel sem, da smo na nasprotno obalo izkrcali toliko moč in materiala, da nas ne morejo več vreči nazaj v morje. In zares, zvečer so bili položaji na vseh petih odsekih trdno v naših rokah, čeprav je bilo treba odbiti več hudih in dobro pripravljenih protinapadov. Tako je prišel tudi čas mojega odhoda na kraj, kjer se je vse to dogajalo...

Če me danes kdo vpraša: »Kateri dan vašega življenja je najvažnejši?« bi bil že skoraj pripravljen odgovoriti: »Dan »D.« Ko pa malo bolje premislim, ugotavljam, da je moj veliki dan napočil enajst mesecev kasneje, takrat, ko je Jodl prispel v Reims na podpis listine o kapitulaciji nemških oroženih sil. Takrat smo dokončili v veličastno bitko in takrat so Francija, Velika Britanija, Združene države Amerike in drugi zavezniki ramo ob rami izvojevali dragoceno zmago. (Po »Paris Match«)

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

13. 6. december 1941 (Bitka za Moskvo)

DAN, KO JE NEMČIJA NEHALA BITI NEPREMAGLJIVA

Zdaj pa sem na tej turobni planjavi, med temi zlobnimi gozdovi, vranje črnimi oblaki, razbitimi vasmi in ljudmi, ki nas potuhnjeno in bedasto opazujejo!... Pred letom dni sem bil v Franciji... zdaj pa... Revijo so morali prepovedati zaradi škode, ki jo je naredila vojaški »morali«.

Za Karla Lorza, katerega kompanija — 3. iz 282. regimenta — je na prvih položajih onstran Nare, pomeni Moskva kopel, sveže perilo in britje. Kompanija je preslabotna, da bi vzdrževala neprekinjeno frontno linijo, zato se je »naježila«: vojaki se sicer obiskujejo, pri čemer morajo biti močno previdni, tako da to počno najraje v somraku ali ob prvem svitu. Gozdovi obkrožajo veliko jaso, na kateri je regiment naredil mostičke. Moskva je na drugi strani. Z njo je prispodoba toplih kopeli in konca vojne. Vojaki so že lahko videli snope svetlobe, ki so iskali na nebu nemška letala.

Obergefreiter Karl Lorz se v spremstvu vojaka Paula odpravi h komandantu kompanije poročat o nočnih dogodkih. Sneg je gost in mehak. Nobenega Ivana ni videti. Saj so jim vendar povedali, da se sovražnik zbira, da bi ubranil dostop v Moskvo.

Nenadoma zacvrči v snegu žareče jeklo. Drobec zadane obergefreiterja Karla Lorza in zareže dolgo ozko rano od rame do desnega komolca. Paul vzame iz torbice obevo, zaustavi krvavitev in obveže rano. Čisto sama sta sredi snega... Rusi, ki se prikažejo iz gozda, so oblečeni v dolge bele halje. Vedo za zavetja nemških vojakov, katera sistematično obdelujejo z možnarji in metalci plamenov. Nemško topništvo ne strelja. Nemci so premagani in slišati je hura zmagovalcev. Lorz in Paul spoznata, da sta bržkone edina prežvela. Pred Moskvo Rusom ni do ujetnikov.

Ni jim do ujetnikov... V drugačni vojni in v drugi deželi bi se Lorz in Paul predala. Dobra vojaka sta, ni jima do tega, da bi bila junaka. Toda tukaj ni mogoče misliti na predajo. Bele prikazni so izginile. Gozd je le nekaj metrov od njiju. Lorz in

Hitler in von Bock v ozadju ruske fronte

Paul imata kompas, brzostrelko, kos kruha in dve ploščici čokolade. Skušala se bosta dokopati do svojega regimenta ali pa do kakšne druge nemške enote. Nesreča njunih kameradov je le ena izmed številnih nesreč velike vojne. Top zadoni. Letala zatulijo. Bitka za Moskvo se nadaljuje.

Ta dva nemška vojaka, ki se opotekata po snegu ruskega gozda, niti ne slutita, da je bitka za Moskvo dosegla odločilni kritični trenutek in da je izgubljena.

Usodno povelje za napad na Rusijo je bilo podpisano 18. decembra 1940. Predstavlja enaindvajseto führungsjewo navodilo za način vojskovanja, operacija pa se imenuje »Barbarossa« (»Rdečebread«).

Hitler ve, kaj počne. V Moskvo gre zato, da bi prisilil London h kapitulaciji. Anglija trmasto vztraja v samostarskem odporu, ker si misli, da bi ji nemško-sovjetski konflikt prinesel prej ali slej kontinentalnega zaveznika. Hitler hoče z bliskovitim udarcem uničiti Sovjetsko zvezo, dokazati Angležem ničevost njihovega računa ter jih prisiliti k predaji. Obenem je uredil tudi vprašanje vzhodnih ozemelj, ki so nujno potrebna za prihodnost nemškega ljudstva. Vzel si bo najboljše dele ruskega prostora: Ukrajino, Krim in Kavkazijo, s katerih bo pregnal domače prebivalstvo. Ostalo bo razdelil na vazalne in neoborožene države. Nikdar več ne bo vzhodno od Nemčije sile, ki bi jo utegnili ogrožati ali celo omejevati. Hitler ne misli uničiti samo boljševizma, marveč tudi Ivana Groznega, Petra Velikega, Katarino II, Suvorova, Aleksandra I, vrsto državnih poglavarjev in vojakov, ki so postavili pred germanstvo mejo Vzhodnega cesarstva.

Plan za operacijo je njegovo delo. Še enkrat hitrost in drznost. Sovjetsko armado je treba zjeti, predvsem pa ji je treba onemogočiti, da bi si opomogla, ko bi zamenjala razdaljo s časom.

Strategija Adolfa Hitlerja je seveda morala računati na ruski prostor. Razmišljal je o porazih svojih predhodnikov, Karlu XII. in Napoleonu I. Zavedal se je prožnosti, ki jo v obrambi omogoča Rusiji njen prostor, njena neznanska razsežnost. Seveda, Rusija ni Francija; Francija, ki ima toliko cest, da je mogoče v enem dnevu priti z enega konca države na drugega. Toda Karel XII. in Napoleon I. sta napredovala korakoma, on, Hitler, pa napreduje s hitrostjo motorja. Sovražnika bi moral predreti, ker bi ga bilo potem mogoče metati z defenzivnih front in potolči razkropljene sile in okrepiteve, ki bi jih dobival iz globine.

Ko bo Rdeča armada uničena, Moskva zasedena in Kavkaz okupiran — kaj bo potem treba naprej? Bo treba osvojiti neizmerno telesu Azije? Hitler odgovori: ne. Prepričan je, da se zna brzdati, da zna združiti mero z navdihom, kot združuje previdnost z drznostjo. Zadovoljil se bo s tem, da bo v Astrahanu ali Arhangelsku zgradil utrjeno fronto, močan zid Evropa, ki naj bi bil pravzaprav nasprotje velikega kitajskega zidu. Sovjete bo pognal dovolj daleč, da bodo nenevarni. Anglija bo potem sprejela častne pogoje, ki jih ponuja že od Dunkerqua. Amerika se bo vrnila k svojim »nervous breakdowns« (»živčnim motnjam«). Evropa bo zgrajena po nemško, imela bo vladajoče ljudstvo in vladana ljudstva. Adolf Hitler bo še v svojih petdesetih letih postal Karel Veliki s kratkimi brki in znova zgrajenem Zahodnem imperiju.

GENERAL EISENHOWER: OB 20-LETNICI ZAVEZNIŠKEGA IZKRCANJA V NORMANDIJI

Moj 6. junij

Spočetka smo nameravali napasti že 5. junija. Tega dne bi namreč razmere za izkrcanje v Normandiji morale biti idealne: plima in oseka, luna, dolžina noči in dneva — vse to je povsem ustrezalo našim željam.

Na uspeh smo mogli računati pristanek padalcev; pred pristanke v primeru, če bi nam šle na kom prvih ladij pa smo potrebovali vse okolnosti: najprej oseka, ki naj bi odkrila ovire na morski obali, nato pa plima, da bi transportne ladje lahko priplovele čim bliže; mesečina naj bi olajšala

našemu napadu, bili pa smo brez moči pred vprašanjem, kakšno bo vreme tistega dne.

Ker nam je bilo znano, da nam med 5. in 8. junijem mesečina, plima in oseka ustrezajo, smo za izkrcanje določili 5. junij, da bi mogli v primeru nepredvidenih ovir preložiti napad na kasnejši dan.

IZKRCANJE JE BILO TREBA PRELOŽITI

Četrtega junija ob zori se je bilo treba dokončno odločiti. Ob štirih zjutraj sem se z jeepom odpeljal iz štaba pri Southamptonu proti Soutwick House, stavbi, ki so jo bili posebej pripravili za sestanke medzavezniškega štaba.

Ze ob vhodu v konferenčno dvorano mi je polkovnik Stagg sporočil, da z izkrcanjem naslednjega dne ne bo nič. Če pa bi le poskušali, da nam bodo morski valovi razbili mnogo izkrcevalnih ladij.

»Prav,« sem sklenil po večmurnem razmišljanju. »Bomo pa počakali še en dan.«

Odločitev ni bila lahka; v južnem delu Velike Britanije smo zbrali več sto tisoč mož in kar kršnokoli odlašanje bi slabo vplivalo na njihovo bojno moralo. Če pa se vreme tudi v naslednjih štirindvajsetih urah ne bo zboljšalo, bo treba čakati kar dva tedna, da bosta vidljivost in nihanje morske gladine ustrezali našim zahtevam.

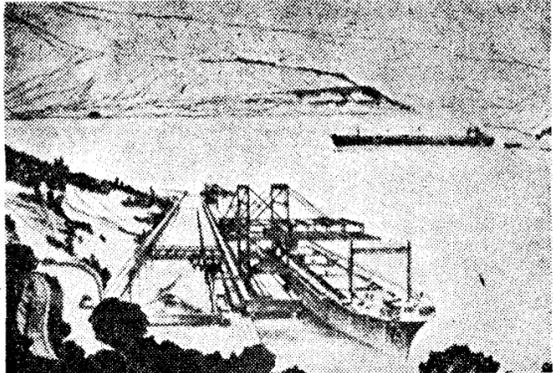
Četrtega junija zvečer nas je meteorološka komisija obvestila, da se bo 6. junija vreme nekoliko izboljšalo. In tako sem 5. junija ob četrh na pet zjutraj lahko svojemu štabu sporočil:

»Gospodje, jutri bomo napadli!«

ZADNJI OBISK PRI PADALCIH

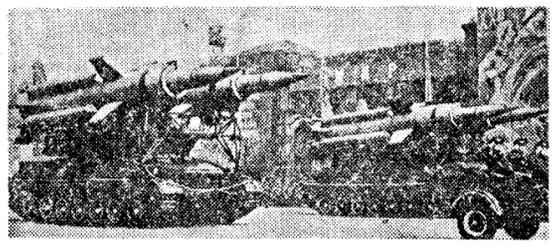
Petega junija zvečer sem si sklenil ogledati eno izmed padališč, kjer smo zbrali naše padalske enote. Ob mojem prihodu so se padalci pravkar pripravljali na vkrcanje v letala. Oblečeni v maskirne uniforme in s sajamni namazanimi obrazi so se mi zdeli kar hladnokrvni in odločni: niso brez razloga pripadali elitnim enotam.

Bili so iz 101. padalske divizije. Njihova naloga je bila zelo težavna. Od njihovega uspeha je bil v veliki meri odvisen uspeh celotne operacije. Marshal Leigh Mallory, moj svetovalec v letalskih zadevah, je bil prepričan, da bodo ameriške padalske enote zaradi velike učinkovitosti nemške protipadalske obrambe imele

LUKO ZA 100.000-TONSKO LADJE nameravajo v naslednjih dveh letih zgraditi v Bakru — v novem pristaniškem bazenu reške luke. Tako bo Bakar postal ena izmed prvih luk na svetu, kjer bodo lahko pristajale tako velike ladje. Podobno luko nameravajo zgraditi tudi v brazilskem mestu Tubarau, odkoder bodo prevažali železno rudo v Evropo.

V BESEDI IN PODOBI

RAKETE — DVOJČKI so tudi eno izmed novih orožij, ki jih je javnost prvič videla na letošnji prvomajski paradi v Moskvi. Na vsaki samohodni napravi za izstreljevanje sta pritrjeni po dve trostopenjski raketi »zemlja-zemlja« taktično-operativnega pomena.

VALENTINA TERESKOVA, šesti sovjetski kozmonavt, ima čin kapetana. Kot je znano, je pred kratkim rodila hčerko.

Novi zahodnonemški zvezni predsednik

Prvega julija bodo v zahodnem Berlinu četrtič volili predsednika Zvezne republike Nemčije. Zahodnonemškega predsednika volijo zdaj drugače kot v letih weimarske republike (1918—1933): ljudstvo ga namreč ne voli več neposredno in tajno. Namesto ljudstva opravi volitev tako imenovana zvezna skupščina, ki sestoji iz vseh članov bonnskega zveznega zbora (Bundestag) in iz enakega skupnega števila članov vseh zahodnonemških pokrajinskih parlamentov (Länderparlamente). Vsega skupaj je 1042 volilnih moč, katerih naloga bo, 1. julija odločiti, kdo bo stal v prihodnjih petih letih na čelu Zvezne republike Nemčije. Od teh več ko 1000 moč jih pripada 487 obema tako imenovanima krščanskima strankama, Adenauerjevi CDU in Straussovi CSU, 433 Socialdemokratski stranki (SDP), 106 pa Svobodni demokratski stranki in šestim drugim strankam.

Zahodnonemškega zveznega predsednika volijo takole: če dobi kateri od postavljenih kandidatov pri prvem ali drugem glasovanju absolutno večino, zatorej najmanj 522 glasov, se šteje za izvoljenega; pri tretjem volilnem postopku je lahko kandidat izvoljen za zveznega predsednika tudi tedaj, če dobi relativno večino, zatorej manj ko 522 glasov, vendar pa več ko kateri koli drug nasproten kandidat.

Krščanski stranki sta znova postavili za kandidata že pet let predsedujočega zveznega predsednika Heinricha Lübkeja, 69-letnega pobožnega kmeta iz Westfalije. To je dopustno, ker opravlja lahko zahodnonemški predsednik predsedniško dolžnost v dveh predsedniških obdobjih, skupaj 10 let, kakor jo je opravljal Lübkejev predhodnik Theodor Heuss.

Heinrich Lübke, ki se je pravkar vrnil s snubitvenega potovanja po Latinski Ameriki, se je pokazal predvsem kot brezbarven, če ne upoštevamo neke njegove določene nagnjenosti k iracionalizmu in k ne ravno kdove kako slavni nemški tradiciji. Prav nič čudnega ni zatorej, da se je samo 38 % zahodnih Nemcev, ki jih je anketiral neki inštitut za proučevanje javnega mnenja, izreklo, da bi brezpogojno želeli imeti Lübkeja znova za predsednika. On ima — po ugotovitvi v isti anketi — največ privržencev med pripadniki obeh krščanskih strank, med Bavarci in med več ko 50 let stari državljani. Največ njegovih

Periskop na 46. vzporedniku

sovražnikov oziroma — glede Lübkeja pravilneje povedano — nasprotnikov je med brezkonfesionalci, med severnimi Nemci in študenti. Ta demokratska ugotovitev utegne povedati več, kot bi bilo moči povedati o zahodnonemškem državnem poglavarju z nekaj besedami.

Kdor še enkrat pretehta uvodoma navedene številke o sestavi zvezne skupščine, lahko preračuna, da morata krščanski stranki pritegniti bodisi Svobodno demokratsko stranko, bodisi en del socialnih demokratov, če hočeta doseči vnovično izvolitev Lübkeja.

Svobodna demokratska stranka je dala že od vsega začetka razumeti, da ji ni do vnovične izvolitve Lübkeja. Ta stranka je hotela s tem dokazati, da ni nikakršna satelitska stranka Adenauerja in Straussa, pa čeprav je bila pri sestavljanju vlad njena pripravljenost za popuščanje vedno večja kot pogum zahodnonemških liberalcev za uresničevanje lastnega programa. Poskus, da bi postavili liberalnega demokrata Dehlerja za skupnega kandidata socialnih demokratov in liberalcev, se je izjalovil — prvič spriču nasprotovanja konservativcev v sami Svobodni demokratski stranki, drugič pa — in to je zares usodno — spriču volje organizacijskega šefa socialnih demokratov Herberta Wehnerja. Wehnerja, ki je SPD spretno, večkrat celo s krepkimi sunki svojih komolcev, potisnil na desno, ni bilo moč pridobiti, da bi bil podpril pristnega demokrata Dehlerja, marveč je želel svojo »levo« stranko pripreči k vozu zastopnika klerikalnega kmetovstva.

Kaj si je vtépel v glavo ta mož, Herbert Wehner iz SPD? Dehler bi bil, ko bi bil na čelu zvezne republike, neprimerno bolj vidljiv simbol nemške volje za zopetno zedinjenje. On, ki se je boril bolj radikalno kot Wehnerja SPD zoper restavracijo v Zahodni Nemčiji, bi ustavnopravno in osebno laže pomolil roko čez berlinski zid ter drugi nemški vladi ponudil pogajanja. Verjetno bi bil edino Dehler mož, ki bi utegnil znova odpreti Brandenburška vrata.

Wehner pa nikakor noče pogajanj z vzhodnim Berlinom. Zato je stavil vse na karto možakarja — Lübkeja — ki je pred strokovnjaki Vzhodnoazijskega združenja v Hamburgu razdelil svoje duševno obzorje s takšnimi izreki:

... potem smo prišli v Teheran ... in tedaj sem takoj opazil, da so bili vsi ljudje čedno oprani ...! ... jaz sem dejal: »gospod šah, vi ne razumete ničesar o gospodarstvu ...!« Indonezija sestoji iz otokov, ki so deloma severno, deloma južno od Ekvatorja, med njimi pa je strašansko mnogo vode ...»

To naj zdostuje!

Z odklonitvijo Dehlerja kot skupnega nasprotnega kandidata liberalcev in socialnih demokratov je SPD — Wehner izbil iz rok adut naprednim silam v Svobodni demokratski stranki. Komaj so si te sile od udarca opomogle, pa so že nazadnjaški krogi, ki jim je bilo nemogoče uprizoriti vzvratni salto h klerikalcem, postavili lastnega nasprotnega kandidata — sedanjega bonnskega pravosodnega ministra Bucherja.

Bucher ni pač, glede berlinskega zida, nikakršna lepša figura. Rodil se je 1914. leta in je vstopil že dve leti, preden je Hitler prigrabil oblast, v Nacional-socialistično dijaško zvezo, bil je zatorej prepričan fašist že tedaj, ko to še ni bilo nujno. Pozneje je dobil zlato značko Hitlerjeve mladine — a tedaj je bil že član Hitlerjeve stranke. Reakcionarji v Svobodni demokratski stranki izjavljajo, da odvetnik, ki so mu bili zavezniki za leto in pol prepovedali opravljanje odvetniški poklic, prav tako lahko postane zvezni predsednik, kakor je postal pravosodni minister. In pravzaprav imajo prav — v Bonnu je to mogoče!

V Berlinu bodo zatorej 1. julija doživeli žaloigro, da se bodo morali zapeljati socialni demokrati odločiti bodisi za starega fašista, bodisi za klerikalca ali pa se zediniti za tretjega, lastnega kandidata, ki bo, naravno, še povečal razcepiljenost opozicijskih sil.

O ponovni izvolitvi Lübkeja je komaj moči podvomiti — o nezanesljivosti socialnih demokratov v boju zoper restavracijo in reakcijo pa še manj!

RAZPIS

DOPIŠNA ŠOLA, Ljubljana

razpisuje VPIS V NASLEDNJE SOLE IN TECAJE

1. I.—IV. letnik tehniške šole strojne, elektriške, lesnoindustrijske in kemijske smeri;
2. I.—IV. letnik ekonomske šole;
3. dvoletna administrativna šola;
4. I. in II. stopnja osnovne šole za odrasle (višji raz. osemletke)
5. a) šestmesečni tečaj za izpopolnjevanje slovenskega izražanja, b) tečaj nemščine in italijansčine (v štirih stopnjah), c) tehniško risanje (osnovno), d) šestmesečni začetni tečaj knjigovodstva (temelji dvojnega knjigovodstva), e) trimesečni tečaj analitične evidence, f) šestmesečni tečaj industrijskega knjigovodstva, g) petmesečni tečaj trgovskega knjigovodstva.

Dopisni pouk je deloma kombiniran s slušnim.

Prospekt, prijavo in pojasnila dobitne na DOPISNI ŠOLI, Ljubljana, Farmova 39 — telefon 36-043, 32-141.

Prijave sprejemamo do 30. septembra 1964.

Drago Suhi: Peti bataljon

Pri zavodu »Borec« je pravkar izšla v broširani, toda kljub temu trdni in lepi opremi knjiga s naslovom »Peti bataljon«. Napisal jo je Drago Suhi, bralcem, ki se zanimajo za literaturo s tematiko iz NOB že znan po svoji knjigi »Zamrežena okna«. Ta je izšla leta 1961 prav tako pri zavodu »Borec«. Dokaz zanimanja bralcev zanjo pa je dejstvo, da je knjiga že zdavnaj razprodana. V njej je pisec v obliki spominov opisal svoje doživljanje v prvih mesecih svojega partizanstva in dela za OF v Novem mestu, nato pa v Gorjanskem bataljonu, dokler ga niso zajeli. Trpljenju po italijanskih ječah je v svoji prvi knjigi posvetil največ prostora.

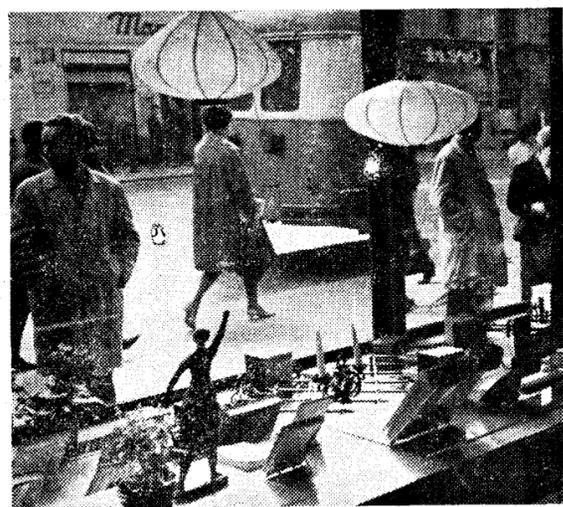
Marca 1944 pa je Drago Suhiju uspelo priti iz zaporov in se priključiti NOV na Primorskem. Postal je borec 5. bataljona 1. brigade Vojske državne varnosti. Zaradi političnih in vojaških izkušenj je naglo napredoval od borca do namestnika političnega komisarja bataljona.

V »Petem bataljonu« opisuje na kratko Suhi tudi osvoboditev iz ječe in pot iz Trsta do partizanov, nato pa ustanovitev 5. bataljona iz skupin vosovcev. V nadaljnjih poglavjih, ki so vsako zase celota, pa opisuje drzne in razburilive akcije delov bataljona. Še posebno pa se je ustavil ob narodnem heroju Albertu Grušniku in njegovih junaštvi. Iz Suhijevega

pisane nam vstane Blisk kot človek in borec morda jasneje kot v vseh doseganih zapiskih. Saj je Blisk eden izmed glavnih junakov tudi v naslednjih poglavjih, ko ga srečujemo v vseh mogočih in nemogočih položajih na gosto naseljenem in s cestami prepreženem neposrednem zaledju Trsta. Med boji pa so imeli borci 5. bataljona tudi vesele trenutke, kjer jih srečujemo v zavednih primorskih vaseh na mitingih in sestankih. Suhi pa je imel tudi vlogo nekakšnega učitelja. Učil je slovenske fante materinega jezika, ki jim ga je bila hotela vzeti italijanska šola. Tej nalogi je posvečeno poglavje »Abeceda«. Mimogrede pride Suhi spet na Dolenjsko, ki jo je zapustil pred dvema letoma. Po končani partijski šoli pa se spet vrne na Primorsko. Udeleži se pogajanj s Francozi, pripadniki nemške policije, ki so se znašli v Razdrtem, v postojanki. Nazadnje je 75 Francozov odšlo k partizanom. Konec leta ga je pot spet zanesla na Dolenjsko, to pot skupaj s celim bataljonom. Udeležil se je boja na Hinjah takoj po novem letu, med napadom NOV na postojanko Občine pri Trebnjem (gl. knjigo Jožeta Štoka-Korotana »Jeklena pest«). Konec januarja odide z bataljonom v Pisarovino po obleko in opremo. Konec februarja se vrne na Primorsko, kjer se bojuje s svojo enoto proti četnikom, nazadnje pa se udeleži

bitke za Trst. Knjiga je del zgodovine velikega dogajanja, katerega cilj je bila osvoboditev Slovenskega Primorja in Istre.

Kulturni obzornik

RAZSTAVA

V prodajalni zavoda »Borec« že od 11. junija razstavlja svoja dela akademski slikar Ive Šubic. Njegova dela — enajst olj, pet grafik in 43 ilustracij za slikanico »Most pogumnih« — obravnavajo tematiko NOB ter socialne motive sodobnega življenja. Med najboljša razstavljenega dela nedvomno šteje olje »Baba Petra«, ki močno impresivno prikazuje svojevredno uglašenost njegovega sloga. Prav tako je motiv na velikem platnu »Srečanje« — srečanje dveh partizanskih kolon — zanj pretežno tipičen.

Ive Šubic bo razstavljal od 26. junija, ko bo svoja olja razstavil akademski slikar Alojz Kogovšek. Nato bo naš gost akademski slikar Ivan Seljak-Copič, ki bo razstavljal svoja dela vzporedno z razstavo knjižnih izdaj zavoda »Borec«.

Obiskali smo Kajuhovo mater

Člani krajevene organizacije Združenja vojaških vojnih invalidov »Stara Ljubljana« smo v nedeljo, 31. maja, priredili izlet na Štajersko.

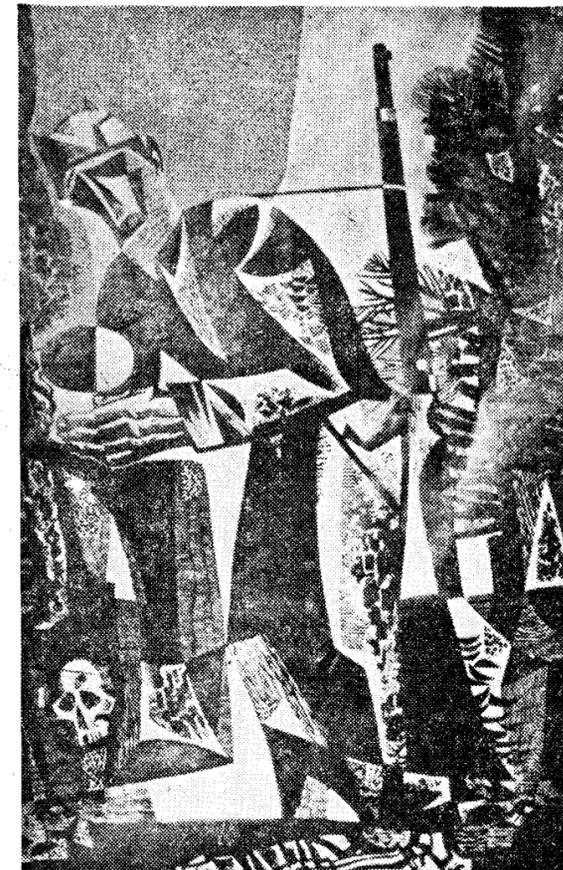
Najprej smo si ogledali staro Velenje, nato pa v Soštanju obiskali Kajuhov dom in njegovo mamino. V spomin na pristrčno srečanje smo ji poklonili sliko Ljubljanskega gradu z južnim delom Ljubljane, ki jo je v ta namen naslikal akademski slikar Josip Potočnik. Obiska in slike je bila Kajuhova mama zelo vesela. Dolgo časa smo se zadržali v prijetnem razgovoru. Povedala nam je, da ima precej podobnih obiskov, predvsem šolske mladine. Žal ji je, da ne more vsem ustreti s sinovimi slikami, za katere jo vedno prosijo. Moji hodniki so za take izdatke preskromni, je dejala. Čas nas je priganjal in ker nismo hoteli zamuditi priložnosti, da si ogledamo še novo Velenje, smo se pristrčno poslovili in obljubila nam je, da nam bo sinovo sliko poslala naknadno.

Novoga Velenja, tega lepega mesta, ki so si ga zgradili velenjski rudarji, se kar nismo mogli nagledati. Toliko sonca, zelenja in cvetic, da smo kar ostrmeli. Nikjer ne vidiš potepanih zelenic, odpadkov, ropotije in podobnega. Bilo je res enkratno doživetje.

Na povratku smo si ogledali še Dobrno in v Celju obiskali stari grad. Seveda jih je nekaj omagalo že pri grajskem vodnjaku, kar pa ni nič čudnega, saj je bila večina izletnikov stara nad petdeset let.

Vračali smo se z mnogimi lepimi vtisi in res nadvse zadovoljni z željo, da bi priredili še več podobnih izletov.

M. J.

Slikar Ive Šubic — z njemu lastno izvornostjo oblikuje partizanska doživetja

Naloge ZZB pred VIII. kongresom ZKJ

(NADALJEVANJE S I. STRANI)

borcev — potem je tudi vprašanje vzgoje mlade generacije prav tako vprašanje organizacije ZB, potem je vprašanje naše investicijske politike in vprašanje razvoja našega družbenega upravljanja v konkretnih pogojih v naših gospodarskih organizacijah in občinah prav tako vprašanje, za katerega moramo biti zavzeti, zainteresirani in zaskrbljeni predvsem borci, kot najrevolucionarnejši del te družbe. Prav tako je vprašanje borcev tudi vprašanje idejnih odklonov v naši družbi (če konkretno omenim »Perspektive«). Skratka, cela vrsta protislovij, ki se javljajo v naši družbi, so tudi vprašanja, ki zadevajo organizacijo ZB. In če mi te širine kot politična organizacija ne vidimo, sami sebe postavljamo v položaj, da počasi odmiramo. Kajti če se bomo ukvarjali le z ožjim področjem vprašanj, oziroma če rešujemo samo te nastale probleme, potem smo bolj obrnjeni nazaj kot naprej in smo v defenzivi. Mi pa moramo biti v ofenzivi, tako da delujemo preventivno, tako da ustvarjamo pogoje, da problemi ne bodo nastajali, oziroma da jih bomo lahko reševali in preprečevali.

Ko je zadnji plenum CK ZK razpravljalo o nekaterih aktualnih problemih našega nadaljnega družbenega razvoja, smo sprožili široko polemiko o ključnih vprašanjih orientacije in delovanja vseh subjektivnih sil, ne samo ZK, ampak tudi ZB, saj pereči problemi zadevajo vse organizirane subjektivne sile. Zelo sem si želel, da bi se organizacije ZB — ponekod so se — še bolj kot doslej vključile v analizo in reševanje političnih vprašanj in postavile odločnejše zahteve, da se premiki v korist čim hitrejši realizacije postavljenih nalog v praksi izvajajo čimprej in permanentno.

Osnova debate v zvezi s smernicami predkongresne aktivnosti je standard in razvijanje samouprave. V standardu ne vidimo samo boljšega materialnega položaja človeka, ampak razumemo pod tem pojmom tudi lepše in boljše odnose, ne samo materialno zadovoljstvo, ampak tudi človekovo kulturno zadovoljstvo ter bogastvo itd. Na poti realizacije teh vprašanj smo se znašli v takem položaju, da smo načelno vsi za, ko pa prehajamo od besed k dejanjem, se naše mišljenje, čisto pa tudi dejanja, diferencirajo.

Stališča se diferencirajo na tiste, ki so bolj prizadeti, in na tiste, ki so manj prizadeti. Bolj prizadeti so tisti, ki imajo nižji standard, tisti, ki so manj vključeni v upravljanje, manj prizadeti pa so tisti, katerih standard je relativno dobro rešen in so na katerikoli način sami že vključeni v upravljanje. Ta diferenciacija se pojavlja, zdaj pa pogledimo nosilce teh diferenciranih stališč. Nosilci so člani iste organizacije ZK, iste organizacije ZB. Borbo mnenj bomo torej morali spodbuditi in sprostiti med nami samimi — znotraj naših vrst. Smernice in naša politika v predkongresni aktivnosti so popularne pri množicah. Danes smo v položaju, ko ljudi ni treba prepričevati in »pridobivati« kot jih je bilo treba nekoč. Množica je z nami, to se pravi, treba je le spodbuditi ustvarjalno iniciativno množico. Potrebno je pa najbrž, da sami med seboj razčistimo določene stvari, to je med člani ZK, med borci itd.

Torej, ko konkretno govorimo o tem, da je treba investicije skriti, nihče neče popustiti s svojimi načrti in programi. In to delamo mi komunisti, to delamo mi borci — saj vse vodilne pozicije imamo vendar mi borci v rokah.

Pri tem istočasno ugotavljamo, da nimamo dovolj sredstev za šolstvo, ugotavljamo, da ne moremo rešiti osnovnih materialnih problemov borcev, ki so ponekod kritični, da nas mora biti vse skupaj sram.

Diskutiramo, ali bomo lahko ustvarili sklad za priznavalnega borcem v višini 40 ali 20 milijonov v okraju. To seveda ne sme biti vprašanje, saj vendar nismo nerazviti. Tudi sredstva tega sklada bo v prihodnje treba povečati.

O problemih, o katerih smo danes tukaj razpravljali, bi morale diskutirati občinske skupščine, drugače bomo drug drugemu samo dopovedovali in mledovali. In če bomo drug drugemu samo dopovedovali, se bomo šli »odbojko« brez posebnega rezultata. Sem za to, da se sintoniziramo v enotni politiki, da se vključimo v organe samouprave, da smo aktivni tvorci v organih oblasti, ki je naša in kjer lahko rešujemo vse probleme. Mislim, da je prav, da smo družbeno »sitni«, da smo družbeni živi, da pa smo hkrati tudi družbeno odgovorni in da razumemo vse potrebe in tudi vse možnosti. Mislim, da bi tudi v našem okraju glede na možnosti marsikateri problem standarda borcev lahko hitreje rešili. Potrebe so sičere večje od možnosti, toda za reševanje problemov borcev bi lahko marsikdaj odvojili več sredstev, kot pa jih odvajamo.

Partizanski vampir

iz obveščevalčevih zapiskov

8

Zatezalo je brez besed prikimal. Vedel sem, da bo ta spretni vodnik opravil vse, kot je treba. Stopil sem naprej in spet sledil vozu. Kočijaž ga je prignal do tovarnega vagona in skočil dol, da bi odprl težka vrata. Malo kasneje, medtem ko so kočijaž, stavec in starka vlekli krsto skozi vrata vagona, sem opazil dva vojaka, kako sta zaobšla vagona, Zatezalo pa je z drugimi prišel s te strani.

— Zakaj nakladate v ta vagon? — je vprašal Zatezalo, medtem ko so se vojaki kot po naključju postavili na primerna mesta.

— Tega so nam določili. Nosim posmrtno ostanke padlega sina tehle dveh, — je odgovoril kočijaž.

— Zmotili so se; ta vagon je namenjen za vojaški tovor, — je dodal vodnik.

Stopil sem bliže.

— Nemogoče. Tukaj je še ena krsta. Vagon čaka od polne in priklopiti ga morajo na polnočni vlak proti Zagrebu, — je odvrnil kočijaž.

— Pokažite papirje, — je ukazal vodnik.

Starec mu je dal objavo Mestnega odbora iz Delnic s priporočilom, naj nihče ne ovira Simeona in Djurdje Vujić pri prenosu posmrtnih ostankov sina, ki je padel v boju za osvoboditev Beograda. Ze sem stal poleg Zatezala in gledal čez njegovo ramo, kaj piše.

— Od kdaj pa Vujići v Delnicah? — sem vprašal starca.

— Ni drugih tam, a jaz sem bil v službi na železnici, pa sem ostal. Zdaj sem v pokopju, pa sem se odpravil po teh nekaj sinovih kosti, da bi jaz in stara lahko hodila na njegov grob, dokler sva živa, je odgovoril, očitno vesel, da sem se vmešal, misleč, da sem slučajno prišel mimo.

Videl sem, da je vse izmišljeno. Presenetila me je samo predrznost teh starih dveh. Njun priimek je spominjal na Panto Vujića. Kaj sta mu onadva in kakšno vlogo igrata v tej stvari?

Zatezalo je že stal pri krsti s pištolo v roki. Vojaki so uperili avtomate na kočijaža in oba starca.

— Kaj je to, zaboga? Sramota! — se je upiral starec.

— Gorje, niti mrtvi nimajo miru! — je zavpila starka.

— Zvežite jih! — je ukazal vodnik in me pogledal.

Prikimal sem ter se vzpel v vagon. Nekemu vojaku sem vzvel bajonet in stopil h krsti.

— Ne! Ne delajte tega! — je kričnila starka in se jela otepati.

Pomislim sem, kako grdo bo vse skupaj, če sem se v svojem sumu zmotil. A nazaj ni bilo več poti. V meni je že dozorevalo prepričanje, da sem odkril, kaj se četniki tiho tapijo v Beograd in nazaj. Ljudje pri kontroli so bili vedno sočutni in so pazili, da niso vzemirjali tistih, ki so spremljali krste. Bil je to čuden, a varen način, kajti v teh mesecih so prepejvali na tisoče krst s kostmi tistih, ki so padli že davno ali pa pomrli od ran po bolnišnicah, in s tistimi, ki so padli v gonjah za odpadniki, in s trupli še čisto nerazpadlih žrtev komaj končanih bojev. Zakaj naj bi se še nekdo živ ne vlegel v tako rakev in prepotoval skozi vse postaje?

Nekakšna žalost, pomešana z jezo in grenkobo me je obšla v tem trenutku. »V tej nesrečni deželi je še vse mogoče,« sem pomislil in porinil bajonet pod pokrov. Žebliji so takoj popustili.

Tedaj je vse potihnilo. Vojaki in ujetniki so gledali v pokrov kot začarani. Někje na koncu postaje je kratko zapiskala lokomotiva, potem pa je spet nastala tišina, sredi katere so grozljivo zacvilili žebliji, ki jih je moja roka še naprej pulila iz suhe smrekove deske. Zatezalo je držal uperjen revolver — ko da bo nekdo skočil iz krste.

Ko sem začutil, da so žebliji čisto popustili, sem hitro odtrgal pokrov. Pokazala se je glava piešastega debeluha. Gledal me je s široko izbuljenimi očmi, stiskaje pesti na prsih.

— Vstani! — sem ukazal.

— Glej, vampir! — se je zasmel Zatezalo.

Človek je vstal in dvignil roke.

— Kdo me je izdal? — se je obrnil k vodniku.

— Duhovi tistih, ki si jih zaklal v vzhodni Bosni, kapetan Vujić, — sem mu dejal, preden je mogel Zatezalo odpreti usta.

Ob teh besedah se je zaslislal tih starkin tok.

— Ni kral: moj sin ni tega nikoli delal! — se je vmešala s pretresljivim glasom.

— Molči! Zdaj je vsega konec, — jo je miril starec.

— Ste vi njegovi starši? — sem vprašal starca.

— Da, — je pritrdil in sklonil glavo.

Stopil sem k drugemu zaboju, ki je bil manjši in se v njem očitno ni mogel skrivati človek. Vendar pa sem odkril pokrov. Pod njim je bil pločevinast zaboj.

V spomin Lojzetu Somraku

Neizprosna smrt je zopet posegla v naše vrste. Dne 8. junija je tragično preminil Lojze Somrak, aktivni podpolkovnik JA. Rodil se je kot sin revne kmečke družine 21. aprila 1921. leta na Kalu pri Novem mestu. Njegova mladost ni bila lahka. Številna Somrakova družina se je preživljala le s težavo in trdim delom. Teško življenje je že v rani mladosti oblikovalo njegov značaj. Bil je skromen, delaven, vedno pripravljen pomagati tovarišu v stiski. S takimi lastnostmi odkritosrčnega, poštenega tovariša si je pridobil velik krog prijateljev, ki so vedno radi iskali njegovega nasveta.

Ze v začetku okupacije se je, skupno s svojimi brati, pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Pomagal je, kjer je le mogel in kolikor je bilo v njegovi moči. V začetku 1942. leta se je vključil v OF, kjer je organiziran, še z večjim poletom zagrabil za delo. Januarja 1943. leta je odšel k partizanom. Bil je v Gubčevi brigadi, nato v artileriji 15. divizije. Vsi se ga spominjamo kot pogumnega in prekaljenega borca. Udeležil se je številnih hudih bojev. Boril se je v Ribnici, Jelenovem žlebu, Mokronogu, Zuzemberku, Mirni peči, Sentvidu, suhokranjski ofenzivi, dokler ni kot adjutant bataljona dodal svoj delež pri osvoboditvi Trsta na občinah.

Po osvoboditvi je vse svoje moči posvetil napredku in razvoju osvobojene domovine, predvsem pa povojni izgradnji naše armade. Za zasluge, pridobljene v vojni in v času po osvoboditvi, je bil večkrat pohvaljen in odlikovan z Redom za hrabrost, redom zasluge za narod II. stopnje, Redom bratstva in enotnosti II. stopnje in redom Narodne armije s srebrnim vencem.

Tovariša Lojzeta ni več. Izgubili smo dobrega, iskrenega tovariša in prijatelja, naša armada vzornega starešina in vestnega učitelja mladih generacij, zveza komunistov pa nad vse zavednega in požrtvovalnega člana.

Ostal nam bo v neizbrisnem spominu. FRANC JERNEJČ

Partizanski obrabi

CIRIL CVETKO — profesor glasbe, dirigent in skladatelj. Kraj razgovora: akademija za glasbo. Nekaj časa rektorjeva soba (do prihoda rektorja), nato predsoba tajništva.

— V partizane sem odšel septembra leta 1943. Prva funkcija v partizanih: član agitpropa v 12. brigadi. Ta brigada se je razformirala v 6. brigado (prvi del je odšel na Stajersko, drugi del je ostal na Dolenjskem, z njim sem ostal tudi sam). Pot me je vodila dalje v agitprop 1. topniške brigade, v štab 15. divizije in na osvobojeno ozemlje.

Na prvem odskrem tečaju v Črnomlju sem predaval zgodovino glasbe, teorijo in intonacijo in zborovsko petje. Vodil sem Komorni zbor. Solisti pri tem zboru so bili Zdenka Tavčarjeva, Pavla Kovičeva, Van-

da Zihlerlova, Bogdana Stritarjeva, Stane Česnik in Vanja Turk.

Dirigiral sem še mladinske-mu zboru, zborom oficirskih šol v Črnomlju in Metliki, skupnemu zboru, ki je bil sestavljen iz članov SNG in gencev odrskega tečaja. Prirejali smo koncerte po različnih krajih osvobojenega ozemlja in jih tudi oddajali v radiu OF. Nastopal sem tudi kot pianist-spremljevalec na mnogih koncertih.

Tvoje skladateljsko udeleževanje v partizanih?

Napisal sem odrsko glasbo k Molièrovemu »Namišljenemu

mu bolniku«, Borovi »Težki uri« in k Zupanovemu besedilu »Andante patetico«, čigar premiera je bila šele v osvo-

bojeni Ljubljani. Pisal sem tudi najrazličnejše skladbe za frontno gledališče VII. korpusa, za oficirske šole, mladinske zore, za zbor črnomljskih deklet in skladbe za tečajnike v okviru Slovenskega narodnega gledališča.

Vzdušje prvega dne v partizanih?

Prvi partizanski dan sem preživel v Trebnjem, ki je bilo sredi živahnega vrvenja. Iz sprejemnega centra so nas poslali z lojtrskimi vozovi v Novo mesto. Tiste noči, ko smo se na vozu pozibavali s Francetom Kosmačem in Tončom Seliskarjem, ne bom nikoli pozabil.

Najljubši dogodek v partizanih?

Takoj po prihodu v partizane smo sestavili kulturniško skupino in našudirali prvi program, s katerim smo gostovali v Suhi krajini. Večer ob lojtenkah in zbranstvo poslušalcev bosta ostala nepozabna.

Si bil v kakšni bitki?

Sedem mesecev sem bil vojni dopisnik na relaciji Kočevje—Novo mesto—Kostanjevica—Hinje. Bitk ni zmanjkalo nikoli.

Ali si svoje partizanske skladbe natisnil po osvoboditvi v kakšni ediciji?

Malenkost, večina je raztresena po revijah in publikacijah, ali pa sploh ni natisnjena. DUSAN MEVLJA

Ljudsko ustvarjanje med NOB na Gorenjskem

Mnogo je bilo že govora o pomanjkanju krajevnih razprav o času naše narodnoosvobodilne vojne. Tovrstno gradivo v primernih obliki posebno pogrtajo učitelji, ki jim je zaradi tega zelo oteženo delo na posredovanju oziroma prenašanju tradicij na mlade generacije. Naše organizacije bi se morale z vso resnostjo lotiti sistematičnega zbiranja spominskega gradiva iz NOB.

V tem pogledu so lahko Kamničani mnogim krajem za vzor. Ze nekaj let izdajajo Kamniški zbornik, kjer objavljajo razne domače kot splošnozgodovinske razprave, nikoli pa ne pozabijo na čas NOB. Doslej so izdali že devet zbornikov. Sedmi zvezek, ki

je izšel v letu 1961, je bil v celoti posvečen zgodovini NOB. V njem je sodelovalo 11 avtorjev in je obsegal 390 strani. V osmem zvezku sta bili objavljeni dve razpravi, in sicer Srečka Zabriča »Delavsko gibanje med obema vojnama« in Emila Cesarja »Razvoj in delo ilegalnih partizanskih tehnik na Kamniškem«. Letos izišli deveti zvezek »Kamniškega zbornika« obsega 160 strani. Izmed prispevkov, ki so bili v njem objavljeni, bi omenil samo razpravo Emila Cesarja »Primer ljudskega ustvarjanja v letih NOB na Gorenjskem«.

V vojnih letih je nastalo na Gorenjskem in tudi drugod precej pesmi in literarnih del, ki so že našla svoje mesto v naši književnosti. Ostalo pa je še mnogo nezapisanega. Prav zato zasluži pohoda tovariša Emila Cesarja vse priznanje. Pogumno se je lotil zbiranja in nam pokazal zanimiva dela preprostih ljudi, ki so pisali v času NOB. Spoznal nas je z ljudskim pesnikom Tončom in še z vrsto drugih preprostih pisateljev, ki so vredni, da zvezemo o njih vsi, ki se zanimamo za to

obdobje naše zgodovine. Delo Emila Cesarja kot tudi urednika prof. Zvoneta Verstovška naj služi za zgled in napotilo vsem, kako naj zbiramo tovrstno gradivo v posameznih krajih. JOZE ZUPANČIČ

S kljuke in klina

Blaginja pri Jovanu Miloradovu v selu Rumenka. Jovan Miloradov je nedavno odpotoval v Alzaco, kjer je v pretekli svetovni vojni delal kot ujetnik pri nekem kmetu. Ob njegovem prihodu v alzaco vsa se je pri nekdanjem Jovanovem gospodarju Schwarzu zbralo več meščanov. Jovan se je pobahal, kakšna blaginja je pri njem doma, odkar dela v kooperaciji z zadrugo, pokazal je celo nekaj koruznih strokov, ki so bili zrasli na njegovih njivi. Ko se je Jovan poslovljal, mu je nejeverni Tomaž dejal: »Prišel bom v tvojo hišo ter se prepričal, kakšen gospodar si, kako živiš in kako me boš pogostil.« Jovan se je zasmel: »Ko jeseni prodam žito in živino zadrugi in nallačim denarico s tisočaki, tedaj popeljem na čevpčice celo svojega — mačka.«

Stroški za pogreb. Nedavno umrlil posrednik za prodajanje nepremičnin Avstralec Edvard Conelli je zapustil svojim sorodnikom 35 milijonov za stroške pogreba. »Poleg tega je predvidel še prav tolikšno vsoto za primer, če bi 35 milijonov dinarjev ne zadostovalo za pogreb. Conelli je namreč določil v oporoki, naj ga sorodniki pokopljejo na — Mesecu kam: naj pošljejo njegovo truplo s prvo vesoljsko ladjo, ki bo pristala na luni.

Nasvet za srečen zakon. Ursula Teller svetuje v nemškem časopisu »Žena in film« svojim sonarodnjakinjam: »Možu je treba vedno priznati, da je on v hiši vse, zlasti še pred otroki.«

Ukradli so most? Kje? V Ameriki, seveda! Nedavno so neznanim zmikavci sunili železnen most, ki je spajal obali neke rečice v Clevelandu. Predrzni uzmovci so ga z acetilenkami razrezali na krajše dele, ga naložili na kamione in odpeljali.

Donosni »glavni junak«. So-dišče v mestu Los Angelesu (ZDA) je obosodilo na nekaj mesecev zapora nekoga D. Douglasa, ki je bil v častniku »Star« objavil takle oglas: »Pisatelj številnih romanov bo napravil iz vas glavnega junaka svojega največjega dela. Zadoštuje, da pošljete svojo sliko in poleg slike še — en dolar...« Uspelo oglasje je prekosil vsa »pisateljeva« pričakovanja. Pisatelj je v nekaj dnevih »zaslužil« približno 10 milijonov dinarjev in nekaj mesecev — zapora. Douglasova krivda je le ena stran medalje — druga pa nečimrnost in neverjetna omejenost »glavnih junakov«.

Pravni nasveti

V Uradnem listu socialistične republike Slovenije, št. 17, z dne 4. junija 1964, je bil objavljen zakon o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne, o katerem smo na splošno že večkrat v zadnjem času pisali v našem listu. V današnjem sestavku nameravamo razložiti pogoje, katere morajo izpolnjevati udeleženci narodnoosvobodilne vojne pri uveljavljanju pravice do posebnega dohodka k plači, zlasti ker je bilo v zadnjem času izredno mnogo vprašanj s tega področja zakonodaje.

Pravico do posebnega dodatka k plači imajo tisti udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki so vstopili v narodnoosvobodilni boj pred 9. septembrom 1943. leta in udeleženci španske državljanske vojne, ki so v rednem delovnem razmerju in delajo poln delovni čas ali pa tudi, če delajo skrajšani delovni čas, pa se po zakonu o pokojninskem zavarovanju šteje kot poln delovni čas, in imajo vsaj 15 vštevnih let za pokojnino, od tega 10 let delovne dobe, ter imajo manjše redne mesečne dohodke kot je višina re-

publiškega povprečja osebnih dohodkov zaposlenih, povečana za 25 %. Za osnovo se vzame republiško povprečje osebnih dohodkov zaposlenih preteklega leta, za tekoče leto. Kolikor so nam znani podatki, je bilo republiško povprečje osebnih dohodkov v 1963. letu nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

ke ni določil tega republiškega povprečja, za kar je pooblaščen po zakonu o dodatku zaposlenim udeležencem narodnoosvobodilne vojne) imajo pravico do dodatka po tem republiškem zakonu, ki je enak razliki med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 %. Dodatek pripada:

1. udeležencem narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 nekaj več kot 34.000 dinarjev. Iz tega sledi, da bo zgornja meja: 34.000 din + 25 %, kar zneso 8500 din, torej skupaj 42.500 din. Ta znesek se vsako leto posebej izračuna, kot smo že zgoraj navedili. Dodatek k plači je torej razlika ali določen odstotek razlike med osebnim dohodkom iz delovnega razmerja, povečanim za posebni dodatek k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju in med republiškim povprečjem osebnih dohodkov zaposlenih, povečanim za 25 odstotkov. Udeleženci narodnoosvobodilne vojne, ki zaradi višine osebnega dohodka iz delovnega razmerja doslej ne prejmejo posebnega dodatka k plači po zakonu o pokojninskem zavarovanju, pa imajo manjše dohodke kot je 42.500 din (ta znesek je le orientacijski za bralce, ker namreč Izvršni svet naše republi-

Največji evropski lesni izvozniki so skandinavske, baltiške in sovjetske dežele. Iz teh dežel izvažajo les največ po morskem poti in sicer zlasti v zahodnoevropske dežele. Poljska in bogate srednjeevropske dežele preskrbujejo sosedne dežele z lesom deloma po rečnih poteh. ZDA, Kanada in Rusija so do prve svetovne vojne krile 80 odstotkov vseh količin lesa na svetovnem trgu. Ta odstotek se je do druge svetovne vojne znižal. Zaradi uničevanja v drugi svetovni vojni in uporabe premoga za potrebe industrije se je znova povečala uporaba lesa in drv. Tako uporabljajo na Švedskem za kurjavo čedalje več drv, da ne bi industriji zmanjkalo premoga. ZSSR je svoje gozdove malo ne v celoti ohranila, izvzema gozdove v pokrajini okrog Leningrada in Ladoškega jezera. Finska je po novi sovjetsko-finski razmejitvi izgubila 12 odstotkov gozdov in 25 odstotkov lesne industrije.

Pametne nesreče na ameriških cestah so čedalje številnejše. Po zadnji statistiki se v avtomobilskih nesrečah na cestah v ZDA vsak dan smrtno ponesreči približno 150 ljudi.

V nevropsihiatrični kliniki v Beogradu se zdravi pacient Dj. R., ki ga muči bolezen, kakršna še ni bila doslej zapisana v svetovni medicinski literaturi. Pri demonstraciji te edinstvene bolezni so bolnik zavezali oči z ruto in mu nato približali v višini njegovega čela — in v oddaljenosti 20 cm od čela — pest, gumo, kos lesa. Pacient ni reagiral, videl se je normalno. Kakor hitro pa je zdravnik vzel v roko kos železa in ga približal pacientovemu čelu, je pacient naglo umaknil glavo nazaj in začutil bolečine v tilniku. Po večkratnem poskusu z železnim predmetom je bolnika zgrabila močna božjast in sicer božjast, ki spada, po trditvah zdravnikov, med najhujše tipe epilepsije. Ta pojav proučujejo zdaj zdravniki in fiziki.

Operjeni čuvaji. Na neki avstralski farmi nadomešča emu (noj), ki mu je ime Watson, pri čuvanju ovac dva ovčarska psa. Emu je neustrašljiv, vzdržljiv in precej "strog"

Dobro je, če veste...

gonjač, ki ga ovce brezpogojno ubogajo. Emu je lahko tako dober čuvaj, ker izredno dobro vidi, ker ima oster kljun in nenavadno hitre noge in ker je močan in velik, saj je visok — 1 meter 98 cm. — V Južni Ameriki uporabljajo farmarji kot hišnega čuvaja ptico agami iz družine žerjavov. Te ptice ni lahko udomastiti, vendar se počasi le udomasti in prihiti na klic kakor pes. Agami ima dolge noge in ponosno korači po dvorišču ter lahko takoj vzpostavi red, v trenutku loči srpta peteline, prežene kokoši, ki se pritepejo s sosednega dvorišča, medtem ko "svojim" kokoškam ponuja zruje, ki ga sama najde. Indijanci uporabljajo ptico agami namesto psov tudi pri lovu.

V ZDA je 75 milijonov psov. Mačk in ptic, ki živijo "ouffn" človekovih hiš, je več kot 400.000 ptic.

Pingvini na Antarktiki živijo v velikih jatah. Njihove "kolonije" štejejo pogosto tudi več kot 400.000 ptic.

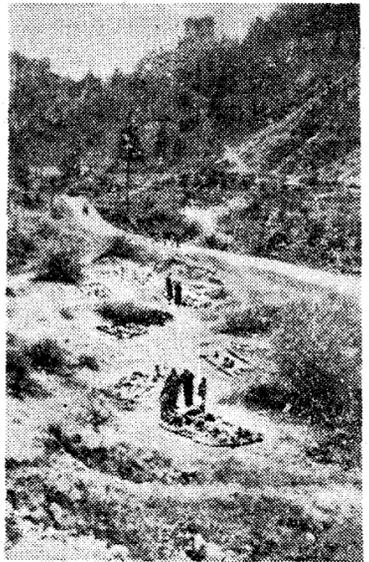
ODGOVORI NA »Znanje in spomin«
Marjan Dermastia-Urban
Grobove talcev v Dragi
Sutjeska
Alenka Gerlovič

KRATEK TEČAJ ZA PARTIZANSKE POVELJNIKE

V začetku druge polovice leta 1941 so začeli prihajati v gozdove prvi uporniki in partizani. Prihajali so, da so se izognili zaporom, taboriščem, gramoznim jamam, in naposled, da bi sovražnika pregnali z rodne zemlje. Število partizanov je bilo čedalje večje. Porajale so se čete in bataljoni. S tem pa se je pokazala potreba po pravilniku partizanske vojske. Tedaj je Glavno poveljstvo naročilo enemu izmed komandantov prvih nastalih bataljonov, naj napiše Kratek tečaj za partizanske poveljnike. — Kdo je napisal ta partizanski priručnik?

Begunje so že od zdavnaj izredno lep letoviški kraj. Sicer so bili že pred vojno preuredili grad v žensko kaznilnico, nihče pa ne bi bil pričakoval, da bodo Nemci med vojno prav v tem idilnem kraju ta grad spremenili v največjo mučilnico ne samo zaveznih Gorenjcev, temveč vseh Slovencev. Prve talce so pripeljali v begunjske celice smrti 3. maja 1941. To je bil začetek nezasišanih grozot in mučenja, začetek, ki je dobil naravnost pošastne oblike. Grobovi številnih talcev na vrtu za gradom in v Dragi bodo še dolgo obtoževali kvokloke. — Kaj predstavlja naša slika?

16. maja 1943 so Nemci začeli s tako imenovano peto ofenzivo, ki je bila pravzaprav neprekinjeno nadaljevanje četrte ofenzive. Namen ofenzive je bil popolnoma obkoliti Udarne grupe NOVJ z Vrhovnim štabom v severnem delu Črne gore in jih uničiti na področju reke Pive, Tare in Durmitora. V to ofenzivo je sovražnik pognal kakih 120.000 vojakov in sicer proti 19.000 partizanom. Herojski boji so se na koncu spremenili v dramatično bitko, ki je postala simbol naših žrtvin in zmaga. — Katera, nekoč malo znana reka, je postala ime slavne epopeje?

Umetnik, ki izhaja iz ljudstva, živi in dela za ljudstvo, vendar v odločilnih urah, kje je njegovo mesto. Slovenski umetnik je to globoko začutil. Ko se je narod šel bit na življenje in smrt, se mu je pridružil. Veliko je naših književnikov, slikarjev, kiparjev, glasbenikov in znanstvenikov, ki so v veliki osvobodilni vojni dali življenje kot partizani, talci ali žrtve v taboriščih. Veliko število pa je bilo umetnikov, znanstvenikov, ki so skupno s slovenskim narodom ustvarjali nov dom in novo domovino. — Katera naša umetnica je leta 1944 ustvarila grafiko Obesenci?

IZ PARTIZANSKEGA HUMORJA

Kulturnik

Lojzek na straži

Zgodilo se je nekulturno naključje, da so postavili kulturnika na stražarsko mesto tam nekje pri Gregorju v bližini Velikih Lašč. Nekega viharnega jutra so ga poklicali v štab. Zaupali so mu pomembno nalogo.

Komandant ga je potrepljal po rami in dejal: »Lojzek! Sovražnik se približuje. Odeš boš v zvonik. Ko ga zagledaš, udari po zvonu. To bo znak za preplah. Si razumel?«

Lojzek strmi v komandanta, ki gleda v njegove od črnila plave prste (prišli so ponj, ko je pisal pesem), kima z glavo in zatrjuje: »Razumel!«

Komandant se smehlja: »Posrečen fant, tale Lojzek.«

»No, zdaj pa le pojdi!«
Zvonik je star in oguljen. Zidovi so polni lukenj, ki so jih izdolble krogle. Kazalci na uri ležejo strahovito počasi. Nikamor se jim ne mudi.

Lojzek se spreha po lesenem odru in sem in tja pogleda za spremembo v svet pred seboj. Nebo je jasno in nad gorami žari sonce. Kulturniku se podijo po glavi verzi o lepoti jasne pokrajine. Ptički posedajo na strehi zvonika in čebljajo. Lojzek je pozabil na nalogo, ki mu jo je naložil komandant, naslonil se je na zid in strmel v daljne gozdove.

Glasno se je pogovarjal sam s seboj (ni bilo nevarnosti, da bi ga kdorkoli slišal v tej višavi): »Vrag po sovražniku! Kdo naj bi venomer mislil le na boje in jurije! Malo lirike tudi ne škodi! Kako čudovito je mlado, rosno jutro!«

Tedaj je udarilo v zvoniku. Čas se je premaknil in vzdrnil kulturnika na straži. Planil je iz sanj in se zaletel s puško v zvon. Zabrnelo je in zvok je opozoril štab na nevarnost.

Komandant je zgrabil strojnico, zajahal konja in zavpil: »Sprema!«

Borci tekajo iz hiš in se postavljajo v vrste. V naglici polnijo orožje s šaržerji. Prva četa že hiti na položaj.

Tedaj se oglasi z zvonika kulturnik Lojzek: »Tovariši komandant, pomota! Po nerodnosti sem dregnil v zvon.«

»Kaj? Neroda! Kulturnik pač, kaj bi mu!«

Komandantov glas je jezen. A obenem je v niem trohica zadržanega smeha. Napetost v vasi popusti, borci odlaščajo puške in kulturnik straži dalje.

Popraviti moram nerodnost, da komandant ne bo hud, si misli kulturnik Lojzek in napeto opreže proti cesti, po kateri bo prišel sovražnik. Čaka, čaka, nekaj se premika tam v daljavi. Pike se večajo. — Brez dvoma: sovražnik prihaja!

Kulturnik zamahne po zvonu s puškinim kopitom in zakriči v globino: »Sovražnik na obzorju!«

Borci se nasmehnejo in pravijo: »Slabe so tvoje šale, kulturnik. To pot nas ne boš več vlekel za nos! In se pomenkujejo da-

lje. Kulturnik razbija po zvonu in kriče hripavo opozarja borce na sovražnika.

Brez učinka, borci se ne zmejnijo zanj. Tedaj se zapodi Lojzek po stopnicah navzdol in prisopliha v štab: »Tovariši komandant, sovražnik bo vsak hip tu! Prisegem, da ne lažem!«

In res — zapeketala so kopita, zapokale so puške in čete so se spoprijele s sovražnikom, ki je vdrl v vas.

Komandant ni izgubil vere v kulturnika. Neke noči, ko je bil položaj brigade spet ogrožen in zveze z bačaljonom pretrgane, ga je postavil spet pred štab na stražo. Zabičal mu je, da mora javiti vsak sumljiv šum, ropot ali premik, ki bi ga slišal v bližini.

Kulturnik Lojzek je dejal, da razume in da naj bo tovariš komandant kar lepo brez skrbi. Vse bo sporočil.

Noč je polna zvezd. Kakor zvezdnih utrinki režejo nebo zarače krogle. V bližini zarezgeta strojnica. Pred kulturnikovimi nogami zacvrči svetleči naboj, ki se zarjaje v zemljo. Kulturnik plane v štab pred komandanta: »Tovariši komandant, ta hip sem ušel smrti. Strel mi je padel pred nogo!«

Komandant, ki se sklanja nad vojaškim zemljevidom, zavpije: »Na stražarsko mesto!«

Kulturnik Lojzek straži pred štabom. Sčiti ga z dolgo francosko puško. Neke senca pri hrški se sumljivo giblje. Listje zašušti. Lojzek zavpije: »Kdo tam? Streljal bom!«

Nič odgovora. Tema in sence. Nekaj prihuljenega se plazi proti straži. Kulturniku se tresenje roke. Plane v štab in zajecija: »Tovariši komandant, sumljivi šumi okrog mene. Plazijo se proti štabu!«

Komandant ga pogleda, skoraj bi mu ušel smeh. S skrajno resnim obrazom mu zapove: »Lojzek, vrni se na stražarsko mesto!«

Kulturnik straži. Sence se večajo in množijo, drevesa stezajo svoje gibke, strahotne roke proti stražarju, zarače krogle lovijo njegovo telo. Nekaj skrivnostnega se plazi proti njemu. Kulturnik Lojzek vzdigne v divjem strahu puško in sproži.

Strel je zgrešil cilj. Siva, preplašena mačkica smukne kulturniku skozi noge v hišo in komandant, ki je na strel skočil iz hiše, jo ujame v naročje. Potem vzdihne, spusti mačkico na tla in z mirnim, očetovskim tonom odslavi kulturnika: »Lojzek, dovolj si stražil. Poidi in se odpodij!«

Toda da se razumemo: Lojzek je bil kljub temu dober partizan in tovariši so ga imeli radi. Vsi pač ne moremo biti heroji.

Ko so ga leto dni po osvoboditvi mobilizirali, se je ves posvetil svoji rodni vasi. Večino vasi so požgali Nemci in zdaj jo je bilo treba obnoviti. Na njegovo pobudo so ustanovili obnovitveno zadrugo in on je postal njen steber. Ko so obnovili vso vas, je začel obnavljati še svojo bajto. Ni se mu je mudilo prej obnoviti, je dejal. Ni imel družine, ki bi jo moral čimprej spraviti pod streho. Nikogar več ni imel. Očeta in brata so mu ubili Italijani, mati in sestra pa sta končali v nekem nemškem taborišču. Tako je ostal sam, tako sam, da ni imel več prav nobenega bližnjega ali daljnega sorodnika. Zato se je tem bolj posvetil obnovi svoje vasi in si prizadeval, da bi se le-ta vsestransko čimprej vključila v novo življenje. Zato je bil tudi glavni pobudnik za ustanovitev kmečke obdelovalne zadruge in ko se je ustanovila, je postal njen predsednik. Ob enem je vodil skoraj vse vaške politične in druge organizacije. Dajal je pobudo za razne množične akcije v korist vasi in vse skupnosti ter se jih tudi sam udeleževal. Vedno in povsod je bil prvi med prvimi. Iz vojske je prišel z zavestjo, da mora vsestransko podpreti izgradnjo nove družbene ureditve, za katero se je boril in veliko prestal. Borba proti okupatorju se je končala, začela se je borba za čimprejšnjo zgraditev socialistične domovine, je dovedoval sebi in drugim. In v ta namen je posvetil vse svoje znanje, skrbi in moči. Bil je tako obremenjen z nalogami, ki si jih je sam nesebično naložil, da ni utegnil niti misliti na to, da bi se oženil.

Nekega dne pa je začutil, da z njim nekaj ni v redu. Od časa do časa so ga obšle dotlej neznanne slabosti in čutil je, kako mu pohajajo moči.

Doba, ki jo je preživel v partizanih, ni ostala brez posledic.

Ko je spoznal, da so mu dnevi šteti, ni popustil v svojih prizadevanjih. Nasprotno: še bolj je navel svoje moči, ko da bi hotel čimveč storiti, preden leže in ne vstane več.

Ko je skoraj povsem obnemogel, je odšel v bolnišnico, ki je bila v mestu, oddaljena kake tri ure hoda od Poljan. Po treh tednih je umrl. Za njim je žalovala vsa vas, predvsem pa bivši borci. Krajevna Zveza borcev je objavila v treh časnikih osmrtnico, v kateri je bilo rečeno tudi tole:

»Sporočamo žalostno novico, da je po dolgi in mučni bolezni umrl tovariš

PETER LOKAR
borec od leta 1942, rezervni kapetan I. klase, član ZKS, SZDL, DPM, ZROP in ZB; nosilec medalje za zasluge naro-

»Tovariši,« je začel Niko, »jutri bo prva obletnica smrti našega tovariša Petra Lokarja...«

Navzoči so se spogledali. Očitno se nihče od njih ni dotlejš spomnil te obletnice.

»Spodobilo bi se,« je nadaljeval Niko, »da bi jutri položili na njegov grob venec. Dva tovariša bi v imenu nas vseh jutri odšla v mesto, tam bi kupila venec in ga odnesla na Petrov grob. Kdo se prostovoljno javi?«

Spogledali so se in — molčali.

»Kako, ali res ni med vami nikogar, ki bi bil pripravljen odnesti venec na Petrov grob?«

Grobna tišina.
»Tovariši Samo, ti si bil eden najboljših Petrovov prijateljev, ali ne bi bil priprav-

OBLETNICA

da II. stopnje, medalje za hrabrost in drugih odlikovanj.

Pokojnika bomo ohranili v lepem in nepozabnem spominu...«

Pokopali so ga kar v mestu. Priredili so mu dostojen pogreb, ki se ga je udeležilo veliko njegovih znancev in soborcev. Na odprtem grobu so trije govorniki govorili o pokojnikovi zaslugah, ki si jih je bil pridobil v času borbe proti okupatorju in pri gradnji naše socialistične domovine.

Nekega dne so bili povabljeni na sestanek vsi člani ZB s Poljan. Sestanek je sklical predsednik poljanske ZB Niko Kolar, partizanski invalid brez leve roke in desne noge.

Povabljeni so se polnoštevilno zbrali v dvorani zadrugnega doma, ki je bil zgrajen predvsem po zaslugi pokojnega Petra.

ljen odnesti venec na njegov grob?«

»Hm, veš, tovariš Niko, jaz... kako naj povem... jaz ne utegnem. Imam neko nujno delo na svojem vrtu...«

Niko je pomolčal, nepremično zroč v Sama. Potem je s pogledom obšel prisotne, počasi, tipaje, ko da koga išče med njimi. Končno se je njegov pogled ustavil na tovarišu, ki je odšel v partizane skupno s Petrom in dolgo bil z njim v istih enotah.

»Kaj pa ti, Jernej?« ga je vprašal.

»Ja, khm, takale je stvar: jaz bi že bil za to, ampak saj veš: izgubil bi pol dneva, čas pa je — denar.«

»No prav, vrnil bi ti potne in druge stroške.«

»Če je tako... potem bom pa že žrtvoval tistega pol dneva...«

»Pa še enega je treba, tovariši,« je rekel Niko.

Nihče se ni odzval.
»No, če se nihče ne javi, pojdem jaz z Jernejem, čeprav zelo težko hodim,« je dejal Niko, premolknil, nato pa povzel:

»Zdaj pa še nekaj, tovariši: naša blagajna je trenutno prazna. Ker torej naša organizacija nimá denarja, je treba zbrati vsoto, potrebno za nakup venca. Jaz, tovariši, dam pet sto dinarjev. Kdo bo še kaj prispeval?«

Nekdo se je odhrkal, drugi je pridrskal z nogo po podu, tretji se je useknil, četrti si je jel gristi nohte, peti si je s prstom bezal v nos — in vsi so molčali.

Medtem ko jih je Niko gledal z velikim razočaranjem, so mu priplavale pred oči besede z osmrtnice »Pokojnika bomo ohranili v lepem in nepozabnem spominu«, v ušesih pa so mu zvenele Hamletove besede: »Besede, besede, besede.«

»Veste, tovariši in tovarišice,« je nanosled dejal z razklanim glasom, »sam bom kupil venec in sam ga ponese na Petrov grob.«

ALOJZ RAVBAR

Na dopustu, ob morju ali v planinah, naj vas spremlja osvetojuča cigareta

NORD filter TOBAČNE TOVARNE V LJUBLJANI

NORD filter
Cigarete s filtrom